

ХАРКІВСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ МУЗЕЙ

**ВІДДІЛ АРХЕОЛОГІЇ
ХАРКІВСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ
(1991-2010)**

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЗЧИК

Харків
МАЧУЛІН
2011

УДК 016Ж9
ББК 91.9.63.(4УКР4ХАР)
В42

Рецензенти:

канд. іст. наук В.В. Скирда, канд. іст. наук І.Б. Шрамко

В42 Відділ археології Харківського історичного музею (1991-2010):
Бібліографічний покажчик / Укладачі В.С. Аксьонов, Л.І. Бабенко.
Харків: Мачулін, 2011. 48 с. (Харківський історичний музей).

Бібліографічний покажчик містить повний реєстр наукових праць співробітників відділу археології Харківського історичного музею, виданих за останні 20 років.

Бібліографічному покажчику передує короткий нарис історії відділу археології від початку 30-х років минулого століття до наших часів.

Вихід покажчика присвячено 90-річному ювілею Бориса Андрійовича Шрамка – патріарха харківської археології, зв'язкам якого з Харківським історичним музеєм присвячено окремий нарис.

Видання призначене для археологів, істориків, історіографів, краєзнавців, викладачів та студентів вузів, бібліотечних працівників, а також усіх, хто цікавиться історією далекого минулого України.

Укладачі В.С. Аксьонов, Л.І. Бабенко

Автор нарисів Л.І. Бабенко

Видання здійснене за фінансової підтримки
ДП ОАСУ «Слобожанська археологічна служба»

© Укладання: В.С. Аксьонов, Л.І. Бабенко

© Текст нарисів: Л.І. Бабенко

ISBN 978-966-8768-30-9

© Макет обкладинки: Ю.О. Тігішок, І.І. Шевцов

Вся наукова діяльність Бориса Андрійовича Шрамка нерозривно пов'язана з Харківським національним університетом ім. В.Н. Каразіна (до 1991 р. – Харківський державний університет ім. О.М. Горького, до 1999 р. – Харківський державний університет). З 1939 року (за виключенням воєнного лихоліття 1941-45 рр.) тут пройшли його студентські та аспірантські роки, були захищені кандидатська та докторська дисертації, проведені десятки польових сезонів на пам'ятках Харківщини та Полтавщини, написані сотні статей, учбові посібники та монографії, і, звичайно ж, проходила насичена викладацька діяльність, шляхом якої протягом десятиріч передавався власний досвід молодим поколінням істориків та археологів.

Незважаючи на жертвну відданість *alma mater* та надзвичайну зайнятість, Б.А. Шрамко встигав піклуватися і про інші заклади Харкова, діяльність яких була пов'язана з археологією, зокрема Українське товариство охорони пам'яток історії та культури, археологічний гурток Палацу піонерів ім. П.П. Постишева тощо. Звичайно ж, поза увагою патріарха харківської археології не могли опинитися і колекції Харківського історичного музею, що, разом з фондами Археологічного музею університету (зараз – Музей археології та етнографії Слобідської України), складають основне зібрання археологічних старожитностей Харківщини.

При написанні першої монографії – «Древности Северского Донца», що вийшла друком у 1962 році та стала настільною книгою для багатьох поколінь харківських археологів, які робили свої перші кроки у науці, Б.А. Шрамко широко використовував археологічні предмети зі збірки історичного музею. Саме завдяки виходу цієї монографії до наукового обігу були залучені мідний злиток з відбитком дерев'яної палки бронзової доби, давньогрецька амфора з кургану біля с. Циркуни (цьому комплексу було присвячене і окреме дослідження 1956 року), старожитності сарматського часу – бронзові казани з Селимовки та Старобельська, бронзове дзеркало з Роздольного, глиняна курильниця зі Сватової Лучки, рукоять та частина леза давньоруського меча з Краснянки, гарда подібного меча з Харківщини, наконечник списа, різноманітні матеріали з Донецького городища тощо.

У 1962 році Б.А. Шрамко передав до Харківського історичного музею матеріали власних археологічних розкопок попередніх років на Донецькому городищі – найбільш відомої на Харківщині пам'ятки давньоруського часу. Дана колекція до нашого часу залишається опорною при висвітленні історії населення Харківщини давньоруського періоду, її матеріали були широко залучені при побудові відповідного розділу експозиції. У археологічних фондах музею зберігаються також

матеріали польових досліджень, проведених Б.А. Шрамком на Шмарівці та Мохначі.

Неодноразово Б.А. Шрамко надавав методичну допомогу співробітникам музею, рецензував тематико-експозиційні плани археологічних експозицій та виставок. У квітні 1955 року дослідник був навіть офіційно оформлений на роботу до музею у якості консультанта з питань археології. Саме в історичному музеї, на базі відділу охорони пам'яток історії та культури, у 80-і роки минулого століття була розпочата робота по підготовці тому по Харківській області фундаментального Зводу пам'яток історії та культури України, активну участь у написанні статей до якого взяв і Борис Андрійович.

Сьогодні у стінах Харківського історичного музею працює багато випускників історичного факультету Харківського національного музею ім. В.Н. Каразіна, кожен з яких розпочав вступ до своєї професії з захоплюючих лекцій Б.А. Шрамка по історії первісного суспільства. Чимало хто з них пройшов свою археологічну практику саме на всесвітньовідомому Бельському городищі. Та найбільший вплив ювіляр справив на співробітників відділу археології, кожен з яких може по праву вважати себе не тільки учнем, а й своєрідним «онуком» Бориса Андрійовича, наукові керівники котрих – В.К. Міхеев та Ю.В. Буйнов – були безпосередніми вихованцями археологічної школи Б.А. Шрамка.

Пов'язує Б.А. Шрамка з Харківським історичним музеєм і певна особиста обставина – майже 40 років, з 10 березня 1948 року по 1 листопада 1986 року, у цьому закладі працювала його дружина – Леонтина Ісааківна Шрамко.

І вже зовсім символічним видається той факт, що день народження Бориса Андрійовича Шрамка 17 січня 1921 року припадає на роковини створення Музею Слобідської України ім. Г.С. Сковороди (від якого веде свій родовід Харківський історичний музей), заснованого у січні 1920 року. Фактично ровесники по життю, ювіляр і музей хоч і самостійними стежинками торують шлях у науці, але безмежна закоханість у давнину рідного краю постійно перехрещує ці дороги, щоб знову і знову на вівтар археології були покладені найкращі хвилини життя, осяяні митями наукового натхнення та прозріння.

Репрезентований бібліографічний покажчик робіт співробітників відділу археології Харківського історичного музею за останні 20 років – це своєрідні сходи зерен усього лише однієї з багатьох нив, що щедрою рукою Бориса Андрійовича Шрамка були засіяні протягом багаторічної педагогічної діяльності і є нашим вітанням з 90-річним ювілеєм улюбленого Вчителя, якому ми зичимо міцного здоров'я та творчої наснаги у дослідженні проблем давньої історії та археології України.

КОРОТКИЙ НАРИС ІСТОРІЇ ВІДДІЛУ АРХЕОЛОГІЇ ХАРКІВСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ

У січні 1920 року у Харкові з ініціативи відомого етнографа, фольклориста та історика, академіка Миколи Федоровича Сумцова було засновано Музей Слобідської України. М.Ф. Сумцов став першим директором закладу, що і визначило головний пріоритет діяльності музею упродовж 20-х років - основна увага приділялась, насамперед, етнографічним дослідженням. Відсутність на початковому етапі існування активної археологічної діяльності та відповідного підрозділу у структурі (музей початково складався з трьох відділів – історичного, художнього та етнографічного, трохи згодом добавився відділ рукописів.) слід пов'язувати, певно, з тим, що у вказаний період ця ніша була повністю зайнята Археологічним музеєм університету, очолюваним О.С. Федоровським, навколо якого і були зосереджені головні сили археологів регіону. У 20-ті роки навколо Археологічного семінару, що діяв при музею, гуртувалося близько 20 дослідників, які проводили різноманітну дослідницьку роботу.

Зміна у 1930 році назви закладу з Музею Слобідської України на Український державний історичний музей привела і до певного розширення напрямів його роботи. У зв'язку з утратою архівної та облікової документації під час Великої Вітчизняної війни не можна впевнено вказати дату заснування археологічного відділу. Але вже на початку 30-х років співробітники музею активно включились у роботу найбільш грандіозного археологічного проекту українських археологів міжвоєнної пори - першої вітчизняної новобудівної експедиції з дослідження пам'яток археології на території будівництва Дніпрогесу та зони затоплення в Дніпровському Надпоріжжі. У 1931 року до Дніпробудівської експедиції від історичного музею був відряджений Трохим Трохимович Тесля – першовідкривач Надпорозького палеоліту, якому того ж року вдалося дослідити пам'ятки у районі с. Петро-Свистуново у балках Кислій, Росохуватій, Голій, де були вилучені пізньопалеолітичні знаряддя і кістки викопних ссавців. У цей же рік Т.Т. Теслею разом з Іваном Федоровичем Левицьким були відкриті та частково досліджені місцезнаходження у балках Дубовій та Осокоровій, розкопки яких продовжувалися і протягом двох наступних років. Восени 1931 р. при впадінні р. Сури в Дніпро було відкрито багатошарову стоянку Ямбург. Палеолітичні та мезолітичні пам'ятки на лівому березі відкрито поблизу сіл Чаплі, Грушевата тощо, усього 19 місцезнаходжень. Подібне співробітництво виявилось для І.Ф. Левицького доленосним -

з березня 1932 року¹ дослідника було призначено завідувачем відділом докласового суспільства Українського державного історичного музею, що визначило його наукове життя на наступні 20 років.

Певний час на посаді заввідділом рабовласницького суспільства (?) Українського державного історичного музею у першій половині 30-х років працював ще один активний учасник Дніпробудівської експедиції - Володимир Автономович Грінченко. У районі новобудови під його наглядом за декілька років було досліджено 33 пам'ятки, найбільш відомою з яких були залишки поховально-поминального комплексу кочовиків першої половини VIII ст. - так званий «Вознесенський скарб». Найбільш яскраві знахідки цього комплексу було передано на зберігання саме до Харкова, в історичний музей. Цікаві матеріали передсалтівського часу були отримані В.А. Грінченком і при дослідженні поселення та керамічного ремісничого центру в балці Канцирка поблизу с. Федорівка.

Наукові інтереси І.Ф. Левицького належали пам'яткам кам'яної доби, що обумовило і головний пріоритет напрямів його діяльності уже після завершення робіт на Дніпробуді. Серед найбільш відомих довоєнних досліджень у цей період роботи були розкопки спільною археологічною експедицією Інституту археології АН України та Державного історичного музею, керівництво якої здійснював І.Ф. Левицький, Гонцівської палеолітичної стоянки у 1935 році, а також польові розвідки в Богодухові, Амвросіївці, Малій Вовчі. Того ж та наступного року проводилися розкопки багатощарового поселення біля Нової Покровки, де були досліджені залишки залізоплавильного горну, в 1939 - поселення бронзової доби та скіфського часу поблизу Безлюдівки. Вагомість цим дослідженням надавало те, що з 1936 року І.Ф. Левицький за сумісництвом працював і штатним науковим співробітником Інституту археології.

Разом з тим, поповнення археологічних фондів музею у довоєнний час відбувалося різними шляхами і було особливо успішним до 1934 року. Так, користуючись привілеями столичного міста, Український державний історичний музей став власником репрезентативної колекції скіфських старожитностей з Державного Ермітажу (матеріали 6 скіфських курганів – Мельгунівського, Олександропільського, Шулівки, Іллінецького, Першого Мордвинівського, Чмиревої Могили), переданої до України у 1932 році за рішенням Паритетної комісії.

Великі іспити на музей та його колекції лягли з початком Великої Вітчизняної війни. Вчасно евакуювати всі колекції музею не вда-

¹ «Харківський період» у житті дослідника розпочався роком раніше, коли І.Ф. Левицького було призначено головним інспектором з охорони пам'яток природи та культури НКО УСРР.

лося. Для вивозу колекцій трьох музеїв – Історичного музею ім. Г.С. Сковороди, Центрального музею революції УРСР та краєзнавчого музею було надано лише два вагони, в яких вдалося помістити тільки 22 ящика. Із фондів історичного музею для евакуації були відібрані вироби із дорогоцінних металів, колекції медалей та монет, деякі етнографічні та археологічні збірки, прапори, цінні предмети живопису.

На початку жовтня 1941 року (за три тижня до здачі міста) ешелон вийшов із Харкова, а вже 10 жовтня на станції Олексіївка Белгородської області прямим попаданням авіабомби один з вагонів був повністю знищений. Загинули і директора двох музеїв – І. Яблучник та С. Компанієць. За розпорядженням коменданта станції музейні експонати були зібрані бійцями винищувального батальйону, упаковані у 8 ящиків та відправлені до Уфи, де пробули до 1944 року.

Доля колекцій, що залишилися у Харкові, була не менш драматична. Неєвакуйовані колекції з самого початку окупації страждали від пограбувань – як стихійних, метою яких було отримання «сувенірів» на пам'ять про взяття Харкова, так і організованих робочою групою Оперативного штабу Розенберга, що відповідав за пошукові та евакуаційні операції, пов'язані з архівами, бібліотеками та музеями на окупованих територіях.

У листопаді 1941 року міською управою шляхом об'єднання чотирьох музеїв (історичного, краєзнавчого, антирелігійного та революцій) було створено Музей Слобожанщини, директором якого призначено О.М. Рудинського. У структурі музею знайшлося місце і археологічному відділу, який очолив І.Ф. Левицький. Але дослідник всіляко саботував роботу і врешті-решт звільнився у березні 1942 року, погодившись надавати консультації з археології на договірних засадах.

Значно більшу активність проявив відомий археолог, інспектор з охорони пам'яток культури П.П. Курінний, який розробив тематичну структуру експозиції з історії Слобожанщини та Харкова, що складалася з 10 розділів, причому перші п'ять були присвячені давній історії края.

Навесні 1942 року музей переходить у підпорядкування VII відділу постійної німецької комендатури, з ініціативи якого з липня 1942 року розпочалося створення «Археологічної виставки». До приміщення колишнього педагогічного інституту за адресою Сумська, 33 протягом тижня звели археологічні та етнографічні збірки Музею Слобожанщини, археологічного та етнографічного музеїв університету, окремі геологічні та палеонтологічні колекції геологічного та біологічного музеїв. Участь у створенні виставки взяли співробітники Музею Слобожанщини О.М. Рудинський, Л.В. Ігаченко, а також І.Ф. Левицький. З Києва на допомогу були викликані археологи

М.В. Кузнецов та Н.Л. Кордиш². Допомогу у підготовці по підборі матеріалів надавали уповноважений з питань прадавньої та давньої історії у східних областях професор Ганс Райнерт та уповноважений з питань прадавньої та давньої історії в Україні професор Рудольф Штампус. Загальне керівництво роботами здійснював обер-лейтенант Отто Мюллер, археолог за фахом.

Виставка була урочисто відкрита 1 листопада 1942 року. Це був дійсно досить масштабний проект. Згідно короткого путівника по експозиції виставка складалася з 9-ти розділів, майже повністю (окрім останнього – «Народне мистецтво до більшовизму» - де демонструвалися етнографічні матеріали) присвяченим давній історії України. Зокрема, перші два розділи висвітлювали кам'яну добу України (палеоліт та неоліт, саме у палеолітичному розділі експонувалися залишки кістяка мамонта з розкопок Гонцівської стоянки, реставрацію яких спеціально для виставки виконав І.Ф. Левицький), третій розділ було присвячено бронзовій добі, четвертий – проблемам грецької колонізації у Північному Причорномор'ї та скіфо-сарматського періоду, п'ятий – історії готських племен першої половини I тис. н.е., наступні три - історії ранніх слов'янських культур та вікінгів VI–X ст., матеріальній культурі Київської Русі XI–XII ст. та – набігам азійських племен на територію

² У спеціальному дослідженні, присвяченому історії Харківського історичного музею років німецької окупації (Рибальченко Л.Л. Харківський історичний музей в період німецької окупації 1941 - 1943 рр. // *Культура України*. - Харків, 1996. - Вип. 3.) стверджується, що активну участь у створенні виставки, а потім і проведенні екскурсій по ній, взяв археолог Кардаш. Кардаш – це один із псевдонімів відомого археолога, дослідника трипільської культури Олега Кандиби (він же О. Ольжич, Ідеаліст, Доктор). Протягом другої половини 1942 року дослідник знаходився на підпільному положенні та повністю присвятив себе організації націоналістичного руху опору німецьким окупантам, що виключає саму можливість його участі у побудові даної виставки (напр.: Відейко М.Ю., Кот С.І. Наукова спадщина Олега Ольжича. – К., 2008). Прикра помилка сталася, мабуть, через співзвучність прізвищ. Насправді у створенні виставки взяла участь Неоніла Леонтіївна Кордиш, зав. відділу Трипільської культури при Історичному музеї ім. Т.Г. Шевченка (1937-1939), старший науковий співробітник Інституту археології АН УРСР (1939-1941), зав. відділу Трипільської культури в Київському інституті праісторії й ранньої історії (1941-1943), за що і отримала разом з О.М. Рудинським персональну подяку при відкритті виставки від керівника Робочої групи «Харків» Оперативного штабу Розенберга гауптайнзацфюрера Оскара Венднагеля.

Європи. Реєстр експонатів, складений І.Ф. Левицьким під час розкопок спаленої виставки, демонструє дещо іншу структуру експозиції, згідно якого, наприклад, у кімнаті № 4 були репрезентовані матеріали неолітичної доби та трипільської культури, № 5 – бронзової доби, № 6 – античної та скіфської культур («Греція та Скіфія»), № 7 – готів; ще декілька кімнат презентували «різні колекції».

Особливу увагу організатори виставки приділили «готській» залі, для якої було виготовлене спеціальне обладнання, у оформленні вітрин використано оксамит, для відпочинку відвідувачів поставлені дивани. Центром експозиції був вірш про князя Ігоря, зокрема слова: «...так оплакували готські діви смерть героя...». Виставка справила неабияке враження на Ганса Райнерта, який назвав її «єдиною у своєму роді» та висловив надію у її перетворення у майбутньому у самостійний музей.

Треба зазначити, що виставку могли відвідувати лише німці. Але вже на початку 1943 року виставка для відвідування була закрита, частина найбільш атрактивних експонатів (колекція бронзових фібул, бронзова нагрудна прикраса, орнаментована свастикою, глиняний посуд катакомбної культури, в орнаменті якого простежувалися елементи свастики тощо) О. Мюллером була відправлена до Німеччини. 14 лютого 1943 року, перед тим, як залишити місто, будинок, де розміщувалася археологічна виставка, було підпалено, що призвело до знищення та часткового пошкодження значної кількості експонатів (існує і інша версія, згідно якої пожежа виникла через необережне поводження з вогнем військовослужбовців підрозділу СС-«Мертва голова», котрі під час боїв за Харків займали приміщення будинку, де розміщувалася виставка).

Під час другої окупації Харкова (березень - серпень 1943 року) була здійснена спроба створення нової виставки (у тому числі і з використанням уцілілих археологічних матеріалів) у будинку колишньої картинної галереї (Басейна, 18), але реалізувати ці плани не вдалося.

23 серпня 1943 року Харків було остаточно звільнено від німецько-фашистських загарбників, а вже 28 вересня постановою РНК УРСР «Про поновлення роботи історичного музею в м. Харкові» було розпочато відбудову закладу. Вже 6 жовтня 1943 року І.Ф. Левицький був поновлений на посаді завідуючим відділом первіснообщинного ладу. Тут необхідно зазначити, що у повоєнній документації був досить вільний підхід щодо назви відділу – поряд із уже згаданою, одночасно вживалося ще декілька варіантів, а саме відділ докласового суспільства; археологічний відділ; відділ первіснообщинного та роботодавницького суспільства; відділ докласового суспільства, Скіфії та грецьких міст Північного Причорномор'я тощо.

Відразу розпочалася напружена робота по рятуванню колекцій на місці спаленої археологічної виставки (Сумська, 33) та у будинку Історичного музею (Пролетарська площа, 2). Роботи тривали протягом трьох «сезонів» - з 1943 по 1945 рр., було складено реєстр вцілілих музейних предметів, проведено їх систематизацію, опис та часткову атрибуцію.

Поступово до музею поверталися і інші колекції, причому як зі сходу, так і заходу. Так, восени 1944 року з Уфи до Харкова (через Київ) було доставлено вцілілі рештки колекції предметів з дорогоцінних металів, серед яких було чимало і археологічних речей. А в 1945 році до музею було повернуто розшукані бійцями Червоної Армії в м. Цедінін (Бранденбурзька провінція) декілька музейних предметів, вивезених окупантами під час війни.

Йшла вгору і кар'єра І.Ф. Левицького – у листопаді 1944 р. його призначено заступником директора музею з наукової частини. Археологічний відділ очолила Л.В. Ткаченко (саме вона їздила до Уфи за коштовностями музею), одночасно при відділі створювалася лабораторія археологічної технології для «технічно-допоміжних та лабораторних робіт, пов'язаних з камеральною обробкою і реставрацією археологічних матеріалів». Але підірване незгодами війни здоров'я І.Ф. Левицького не витримує напруженої роботи і з серпня 1945 року він повертається до керівництва відділом.

У перший повосенний рік І.Ф. Левицькому нарешті випала можливість провести польові розвідки. Основний район дослідження обмежувався Харковом та його околицями, де були виявлені нові поселення різного часу поблизу Донецького городища, Основи, Другої Дудківки, зафіксовані залишки кремашійних могильників у Жихорі та поблизу ст. Основа тощо. Саме в цей час І.Ф. Левицьким було розпочато складання докладної археологічної карти Харкова та околиць, що зберегла наукове та практичне значення до наших днів. Після 15-річної перерви було поновлене і дослідження багат шарової стоянки в Осокоровій балці біля с. Петрове-Свистунове. Однак завершився польовий сезон дослідника дещо несподівано. Справа в тому, що з 1946 року І.Ф. Левицький знову став штатним співробітником Інституту археології, однак подібне сумісництво не знайшло підтримки у керівництва музею. І.Ф. Левицького переводять на посаду «наукового робітника», але подібна рокировка не знайшла розуміння вже у дослідника і у вересні цього ж року він звільняється зовсім.

Посаду завідуючого відділом з серпня 1946 року займає Василь Олексійович Бабенко, археолог та етнограф, особа легендарна для харківської археології. Саме він у 1900 - 1902 рр. стояв біля витоків відкриття салтівської культури. Завдяки його наполегливості та ентузіазму на 12 Археологічному з'їзді у Харкові були репрезентовані знахі-

дки з городища та катакомбного могильника біля с. Верхній Салтів. Незважаючи на майже 70-річний вік, В.О. Бабенко з ентузіазмом взявся за роботу, але вже 15 березня наступного року, саме перед початком польового сезону, звільнився з музею. Ще двічі, у травні-червні 1949 року та у квітні 1950 року, В.О. Бабенко повертався до історичного музею, але обидві спроби не були довгочасними – перша тривала всього 19 днів, друга – 16.

З червня 1947 року І.Ф. Левицький знову очолює відділ, але на початку лютого наступного року його змінює Лія Пінхасівна Ланде.

1948 рік виявився досить продуктивним на польові дослідження. У кінці травня 1948 року починаються дослідження багатошарового Мерешанського поселення, що зазнало руйнування під час будівництва автомагістралі Москва-Сімферополь. Вже на початку червня керівництво розкопками було покладене знову на І.Ф. Левицького. У травні-червні головні роботи по збору матеріалу були здійснені співробітниками історичного музею А.В. Кашенком та М.Ф. Назаренком, а вже у серпні до роботи долучився і І.Ф. Левицький, яких провів ряд важливих стратиграфічних спостережень, що на його думку свідчили про генетичний зв'язок зрубної та скіфської культур. Подібне положення не знайшло підтвердження у майбутньому, однак цікаво, що на Мерешанському поселенні були знайдені досить яскраві старожитності бондарихінської культури, виділеної лише через кілька років дослідженнями В.А. Іллінської, Д.Я. Телегіна та Б.А. Шрамко. Цього ж року відбулися розкопки поселення скіфського часу у Саржиному Яру. У ході робіт було виявлено 11 жител, розташованих по колу, повністю вдалося дослідити 2 напівземлянки з глинобитними печами. На Житомирщині було продовжене дослідження неолітичної стоянки на торфовищі Моства.

Протягом року триває якийсь посадовий безлад, І.Ф. Левицький кілька раз призначається та звільняється на посади «старшого наукового робітника», «консультанта по відділу історії», «керівника археологічної експедиції», «тимчасово виконуючого обов'язки заввідділом докласового суспільства» тощо.

Нарешті, у листопаді 1949 року І.Ф. Левицький знову обіймає посаду завідуючого відділом «первіснообщинного ладу», а вже на початку 1950 року у музеї сталася кардинальна структурна перебудова. Декілька повосенних років музей носив назву історико-краєзнавчий, що певним чином було пов'язано зі спадщиною Музею Слобожанщини окупаційних часів, коли до музеїв історичного профілю було приєднано краєзнавчий музей. У структурі повосенного музею він трансформувався у відділ природи. У березні 1950 року Постановою Ради Міністрів УРСР музей було перетворено з історико-краєзнавчого в історичний, а в квітні встановлена нова структура музею, одним із підрозділів

якого був «відділ епохи первісного суспільства». Завідуючим відділу було призначено Л.П. Ланде, а І.Ф. Левицького знову понижено до «наукового робітника».

Новий сезон І.Ф. Левицький та Л.П. Ланде провели спільні дослідження декількох пам'яток – зокрема, розкопки поселення біля Безлюдівки та розвідки на селищі скіфської доби поблизу Островецької. У 1951 році було оглянуте поселення Подвірки у Дергачівському районі.

Але у травні 1951 року через хворобливий стан здоров'я І.Ф. Левицький вимушений був знову звільнитися з музею і як виявилося, цього разу, остаточно – наступного року Івана Федоровича не стало.

У 1952 році Л.П. Ланде у ході розвідок вдалося відкрити нове поселення скіфського часу поблизу Пісочина, але тогорічна осінь підготувала і неприємний сюрприз. Уже 25 жовтня 1952 року вийшов наказ № 148, згідно якого «з метою покращення організаційно-методичної та культурно-просвітницької роботи» передбачалося «відділ первіснообщинного ладу зберегти в експозиційній структурі в такому ж об'ємі, як він є, а штатну посаду заввідділом вивільнити та передати у знов утворений відділ радянської історії». Л.П. Ланде була переведена до відділу феодалізму і вже на початку наступного року з музею звільнилася.

На довгі роки музей втратив значення одного з провідних центрів археологічних досліджень Харківщини, хоча археологічна діяльність не припинялася і у часи вимушеного забуття. Вже у вересні 1955 року на роботу до музею було взято Євгена Васильовича Пузакова, але питання про відновлення відділу археології не піднімалося, нового співробітника було зараховано до відділу феодалізму. С.В. Пузаков залишив слід в археологічній науці як автор численних розвідок, в результаті яких було відкрито чимало нових пам'яток, а також досліджень багаточарових поселень Сердюково II, Велика Тополяха I, Світличне I, найбільш відомими матеріалами енеолітичної доби (середньостогівськими та репінськими старожитностями), розкопками кургану бронзової доби біля Різдваки Лозівського району тощо.

Поповнення археологічних фондів музею у 50-ті роки відбувалося і іншими шляхами. Враховуючи значні втрати під час Великої Вітчизняної війни за розпорядженням Міністерства культури до Харкова були передані матеріали з ряду інших музеїв України. Так, у 1950 році з Державного історичного музею у Києві надійшли трипільські та скіфські старожитності, а також матеріали розкопок Ольвії, з Дніпропетровського історичного музею – старожитності бронзової, скіфської доби та епохи середньовіччя. Цього ж року з Інституту архе-

ології Академії наук України були передані деякі колекції із зібрання ізюмського краєзнавця М.В. Сібільова, а в 1953 році з Херсонського музею надійшла давньогрецька амфора із знаменитого скіфського кургану Солоха.

Іноді своїми здобутками ділилися і археологи інших установ. Так, до музею надійшли матеріали розвідок Харківського загону Скіфської експедиції під керівництвом П.Д. Ліберова у 1953 - 1954 рр., розвідок та розкопок Сіверськодонецького загону Донецької експедиції Інституту історії матеріальної культури під керівництвом С.О. Плетнєвої, а також експедиції Харківського державного університету під керівництвом Б.А. Шрамка (Донецьке городище, Шмарівка, Мохнач).

Однак ці поповнення мали спорадичний характер, значну кількість нових надходжень було важко використати при експонуванні через їх низьку експозиційну атрактивність, продовжували існувати і значні хронологічні лакуни. Майже двох десятиріч виявилось цілком достатньо, щоб зрозуміти помилковість рішення про ліквідацію у структурі музею спеціалізованого відділу і наказом № 76 від 12 листопада 1968 року, підписаним директором Харківського історичного музею М.А. Воеводіним, «з метою посилення та більш широкого розгортання археологічної роботи» був створений відділ археології. Завідувачем відділу було призначено Емілію Михайлівну Кадєєву, Є.В. Пузаков став його науковим співробітником. Уже наступного року Е.М. Кадєєва дослідила залишки зруйнованого сарматського поховання біля с. Великі Проходи, взяла участь у розкопках могильника салтівської культури поблизу Балаклєї, але в березні 1970 року звільнилася з музею і посада завідуючого відділом знову опинилася вакантною.

У липні 1970 року на цю посаду відразу по закінченні Харківського державного університету було прийнято В'ячеслава Георгійовича Бородуліна. Наступні два десятиріччя можуть по праву називатися «бородулінськими». Цей період доволі чітко поділяється на три етапи. Перший, що тривав протягом шести польових сезонів, був присвячений головним чином дослідженню курганів доби енеоліта-бронзи у районі новобудов на півдні Харківщини та суміжних районах Дніпропетровщини – спочатку у якості стажера в експедиції «Дніпро-Донбас» під керівництвом Д.Я. Телегіна, а згодом і самостійних розкопок, зокрема курганів біля Мінівки, Верхньої Самари, Князеве, Грушевахи та інтенсивним розвідкам, що дозволили виявити чимало нових пам'яток.

Розкопки курганів бронзової доби продовжувалися і протягом другої половини 70-х років (Хотімля, Ново-Петрівка), але пріоритетним напрямом роботи відділу у цей час стають дослідження поховальних пам'яток скіфського часу. Розпочалися вони у 1976 році з розкопок Протопопівського курганного могильника. Наступного року були до-

сліджені два кургани на північно-східній околиці Харкова, а потім, протягом трьох сезонів (1978-80 рр.) були розкопані 35 курганів Пісочинського могильника – однієї з найяскравіших поховальних пам'яток сіверськодонецького регіону скіфського часу. Завершується другий етап у 1982 році, коли поблизу Коротича було досліджено цікавий курган V ст. до н.е. з кінським похованням.

Цього ж року було розпочато і третій етап – найбільш тривалий та результативний, який умовно можна назвати «салтівським». Започаткували його розкопки відкритого на місці будівництва моторо-ремонтного цеху нового катакомбного могильника салтівської культури біля с. Старий Салтів, що тривали протягом двох сезонів (у 1983 році – разом з експедицією Харківського державного університету під керівництвом В.К. Міхеєва).

А з 1984 року археологічною експедицією історичного музею були відновлені роботи на відомій епонімній пам'ятці салтівської культури – Верхньосалтівському катакомбному могильнику. Найбільш тривалі та широкомасштабні розкопки велися на першій (головній) ділянці могильника (71 катакомба, кілька ямних та кінських поховань), у 1988 - 1992 рр. досліджувалися поховання третьої ділянки могильника (25 катакомб), а в 1989 році було відкрито нову – четверту – ділянку могильника, де протягом двох сезонів розкопано 17 катакомб.

Крім цього, у 1987 році було відкрито ще один новий салтівський могильник біля с. Рубіжне, на якому вдалося дослідити 13 катакомб.

Прикипівши до Верхнього Салтова, В.Г. Бородулін доклав чимало зусиль до створення у селі археологічного музею і у 1992 році, звільнившись з історичного музею, повністю присвятив себе цій справі, став згодом першим директором Верхньосалтівського археологічного музею-заповідника.

Незважаючи на активну діяльність у першій половині минулого століття двох палеолітознавців – ізюмського краєзнавця М.В. Сібільова та фахівця І.Ф. Левицького – Харківщина залишалася білою плямою на палеолітичній карті України, не маючи жодної геологічно стратифікованої та науково дослідженої пам'ятки цього часу. Цю прикру прогалину вдалося заповнити у 1988 році, коли співробітником музею Іриною Анатоліївною Сніжко було виявлено та розпочато дослідження пізньопалеолітичної майстерні біля с. Синичине Ізюмського району.

У цей же час відділ археології став стартовою сходинкою у науку для двох відомих дослідників. Короткий термін, у листопаді - грудні 1973 року (під час недовготривалого залишення музею В.Г. Бородуліним), посаду заввідділом до вступу на денне відділення аспірантури Інституту археології Академії наук України обіймав випу-

скник історичного факультету Харківського державного університету Віталій Михайлович Зубар (1950 – 2009) – провідний український фахівець з античної археології та історії, доктор історичних наук, автор понад 350 наукових та науково-популярних робіт, з них близько 30-ти монографій.

Три роки, з вересня 1988 по вересень 1991, науковим співробітником відділу працював Олег Борисович Бубенок, майбутній доктор історичних наук, завідувач відділом Інституту сходознавства ім. А.М. Кримського.

На початку 1993 року посаду завідуючого відділом археології обійняв Віктор Степанович Аксьонов, перші самостійні розкопки якого, мабуть уже за традицією, закладеною В.Г. Бородуліним, були присвячені дослідженню курганів доби енеоліта-бронзи – поблизу с. Сподобівка Шевченківського району у 1993 році та с. Червоне Первомайського району у 1994 році. Однак дуже швидко викристалізувався пріоритетний напрям наукової та польової діяльності дослідника, присвячений вивченню салтівських старожитностей. Головна польова робота зосередилася на дослідженні пам'яток Верхньосалтівського археологічного комплексу, а саме Рубежанського катакомбного могильника (1995 р., 5 катакомб та одне кінське поховання), Верхньосалтівського катакомбного могильника, ділянка № 4 (1997 - 2010 рр., 79 катакомб), Нетайлівського ґрунтового могильника (1993, 2006 - 2010 рр., усього 87 поховань). В рамках цієї тематики було підготовлене і дисертаційне дослідження В.С. Аксьонова, присвячене аналізу поховань з кінцем другої половини VIII-IX ст. верхньої течії р. Сіверський Донець (за матеріалами салтівських ґрунтових могильників). Упродовж останніх років проблеми хозарської археології почала активно розроблювати і М.В. Хоружа.

Одночасно розгорталося і вивчення пам'яток доби палеоліту. Протягом кількох років були повністю завершені розкопки майстерні поблизу с. Синичине (1991, 1995, 1997, 2002 рр.), а вже 2004 р. відкрита нова пам'ятка – стоянка-майстерня біля с. Кам'янка Ізюмського району, розкопки якої археологічна експедиція під керівництвом І.А. Сніжко проводить протягом уже 6 польових сезонів (2005 - 2010 рр.). Окрім цього, упродовж майже чверті століття І.А. Сніжко є незмінним учасником робіт на Амвросіївському кістковищі - унікальній пам'ятці загінного полювання мисливців пізньопалеолітичної доби. Результати цих досліджень були підсумовані дослідницею у новаторській дисертаційній роботі, присвяченій проблемам утилізації мисливської здобичі на Амвросіївському пізньопалеолітичному комплексі.

Серед інших напрямків наукової роботи, яку проводили співробітники відділу археології, варто відзначити вивчення старожитностей скіфської доби (Л.І. Бабенко), пізньоримського та ранньос-

лов'янського часу (К.І. Бакуменко). Декілька наукових розвідок широкого хронологічного діапазону (від доби бронзи до пізніх кочовиків) було здійснено В.І. Ревенком.

Не оминали упродовж останніх років археологічний відділ музею і випадкові «дарунки долі». Серед найбільш цікавих надбань варто згадати відкриття у 1996 року унікального інгумаційного поховання пенківської культури біля с. Мохнач Зміївського району, що супроводжувалося набором парадних жіночих прикрас, поховання у катакомбі скіфського часу поблизу Коротича, поховання скіфського воїна-вершника з Пересічного тощо.

Протягом останнього десятиріччя археологічні експедиції музею отримали «у полі» неоціниму допомогу від колег ряду установ, а саме студентів історичного факультету Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, керівник доцент В.В. Скирда (Верхньосалтівський катакомбний могильник), музейного відділення факультету культурології Харківської державної академії культури, керівник професор О.О. Тортіка та історичного факультету Міжнародного Соломонового університету, керівник професор В.К. Міхеєв (Нетайлівський ґрунтовий могильник), вихованців археологічного гуртка Харківського Палацу дитячої та юнацької творчості, керівник Ю.О. Чижова (Верхньосалтівський катакомбний могильник, пізньопалеолітичні стоянки-майстерні Синичине та Кам'янка), яким співробітники відділу щиро завдячують за надану підтримку.

Поповнювалися фонди музею і за рахунок надходжень від колег-археологів. Так, С.І. Берестнев передав матеріали декількох поховальних комплексів Куп'єваського курганного могильника скіфської доби, А.В. Криганов – матеріали розкопок Нетайлівського ґрунтового могильника, співробітники Слобожанської археологічної служби (директор І.Б. Шрамко) – ряд знахідок із дорогоцінних металів. Завдяки науковому співробітнику Харківського науково-методичного центру охорони культурної спадщини В.В. Дідику до музею надійшли цікаві артефакти доби великого переселення народів.

Напрями та проблематика наукових досліджень, що здійснюють співробітники відділу археології у наш час, наочно репрезентує бібліографічний показник робіт. За останні 20 років ними було опубліковано більш 260 наукових праць, серед яких 2 монографії, учбовий посібник та численні статті у провідних фахових виданнях України, Росії, Молдови, Болгарії, захищено 2 кандидатські дисертації. Відділ археології Харківського історичного музею повернув собі місце одного із провідних осередків археологічної науки на Харківщині з широким хронологічним діапазоном наукових досліджень – від пізньопалеолітичної доби до епохи раннього середньовіччя.

**РЕЄСТР НАУКОВИХ ПРАЦЬ
СПІВРОБІТНИКІВ ВІДДІЛУ АРХЕОЛОГІЇ
ХАРКІВСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ
ЗА 1991-2010 РОКИ**

1991

1. Бубенок О.Б. Этническая принадлежность ямных погребений Верхнесалтовского могильника / Бубенок О.Б. // Болгаристика в системе общественных наук. Тезисы докладов и сообщений Второй всесоюзной конференции по болгаристике. 5 - 7 февраля 1991 г. (дополнительный выпуск). – Харьков, 1991. – С. 7 - 9.

1992

2. Аксенов В.С. Обряд погребения с конем у населения салтовской культуры (по материалам могильника у с. Красная Горка) / В.С. Аксенов // История и археология Слободской Украины. Тезисы докладов и сообщений Всеукраинской конференции, посвященной 90-летию XII Археологического съезда. – Харьков, 1992. – С. 83 - 84.

3. Аксенов В.С. Погребения с конями средневекового могильника Красная Горка / В.С. Аксенов // Сборник докладов 44-й студенческой научной конференции исторического факультета ХГУ. – Харьков: ХГУ, 1992. – С. 20 - 25.

1993

4. Кротова О.О., Сніжко І.А. Сліди утилізації мисливської злобичі в Амвросіївні / О.О. Кротова, І.А. Сніжко // Археологія. - 1993. - №4. - С. 72 - 84.

1994

5. Аксенов В.С. Захоронение всадников Нетайловского могильника / Аксенов В.С. // Материалы и тезисы научной конференции, посвященной 30-летию кафедры историографии, источниковедения и археологии ХГУ (II Астаховские чтения). – Харьков, 1994. – С. 97 - 98.

6. Бабенко Л.І. Про методику дослідження форм стародавнього посуду у музейній практиці / Л.І. Бабенко // Проблеми музеєзнавства, збереження та відновлення історичної пам'яті. Наукова конференція з питань музеєзнавства та історичного краєзнавства 24 - 25 травня 1994 р. Тези доповідей. – Харків: ХДІК, 1994. - С. 11 - 13.

7. **Сніжко І.А.** Історія вивчення давнього кам'яного віку на Харківщині / І.А. Сніжко // Проблеми музеєзнавства, збереження та відновлення історичної пам'яті. Наукова конференція з питань музеєзнавства та історичного краєзнавства 24 - 25 травня 1994 р. Тези доповідей. – Харків: ХДІК, 1994. – С. 67 - 69.

1995

8. **Аксенов В.С.** Археологические исследования Харьковского исторического музея / В.С. Аксенов // Древности 1995. Харьковский историко-археологический ежегодник. – Харьков: Бизнес Информ, 1995. – С. 182 - 184.

9. **Аксенов В.С.** Захоронения с конем у населения северо-западной части Хазарии (по материалам Нетайловского и Красногорского могильников) / Аксенов В.С. // Культуры степей Евразии второй половины I тысячелетия н.э.: тезисы докладов Международной научной археологической конференции (14-17 ноября 1995 г.), Самарский областной историко-краеведческий музей им. П.В. Алабина – Самара, 1995. – С. 10 - 12.

10. **Аксенов В.С.** Импортная керамика в погребения с конем могильника Красная Горка салтовской культуры / Аксенов В.С. // Проблемы археологии, древней и средневековой истории Украины. – Харьков, 1995. – С. 95 - 96.

11. **Аксенов В.С., Бородулин В.Г.** Рубежанский могильник – новый памятник салтовской культуры в бассейне р. Северский Донец / В.С. Аксенов, В.Г. Бородулин // Перші Сумцовські читання. Тези наукової конференції, присвяченої 75-річчю Музею Слобідської України ім. Г.С. Сковороди 17-18 квітня 1995 р. – Харків, 1995. – С. 33 - 34.

12. **Ревенко В.И.** Наконечники стрел из археологической коллекции Харьковского исторического музея / В.И. Ревенко // Перші Сумцовські читання. Тези наукової конференції, присвяченої 75-річчю Музею Слобідської України ім. Г.С. Сковороди 17-18 квітня 1995 р. – Харків, 1995. – С. 24 - 25.

1996

13. **Аксёнов В.С.** Скляні вироби з Верхньосалтівського катакомбного могильника / В.С. Аксёнов // Другі Сумцовські читання. Тези наукової конференції 18 квітня 1996 р. – Харків, 1996. – С. 19 - 20.

14. **Аксенов В.С., Крыганов А.В., Михеев В.К.** Обряд погребения с конем у населения салтовской культуры (по материалам Красногорского могильника) / В.С. Аксенов, А.В. Крыганов, В.К. Михеев //

Матеріали I тисячелеття н.е. по археології і історії України і Венгрії. – Київ: Наукова думка, 1996. – С. 116 - 129.

15. Бабенко Л.І. Біметалічне навершя скіфської доби / Л.І. Бабенко // Другі сумцовські читання. Тези наукової конференції 18 квітня 1996 р. - Харків, 1996. - С. 20 - 22.

16. Ревенко В.І. Фібула з високим приймачем із збірки Харківського історичного музею / В.І. Ревенко // Другі Сумцовські читання. Тези наукової конференції 18 квітня 1996 р. – Харків, 1996. – С. 22-23.

17. Кротова А.А., Снежко И.А. Кости бизонов со следами древних изломов из Амвросиевки, Донбасс / Кротова А.А., Снежко И.А. // Археологический альманах №5. - Донецк, 1996. - С. 139 - 146.

18. Соколов А.В. Техніка для облоги та захисту міст на території Давньої Русі / А.В. Соколов // Другі Сумцовські читання. Тези наукової конференції 18 квітня 1996 р. – Харків, 1996. – С. 43 - 44.

1997

19. Аксьонов В.С. Відображення етнокультурних контактів у похованнях вершників салтівської культури / В. Аксьонов // V Міжнародна археологічна конференція студентів та молодих вчених. – Київ: КДУ, 1997. – С. 205 - 206.

20. Аксенов В.С. Исследования салтовского могильника у с. Рубежное на Харьковщине / В.С. Аксенов // Древности 1996. Харьковский историко-археологический ежегодник. – Харьков: Бизнес Информ, 1997. - С. 162 - 164.

21. Аксенов В.С. К вопросу об уровне вооруженности салтовского населения в условиях пограничья / В.С. Аксенов // Проблемы истории и археологии Украины. К 140-летию со дня рождения Д.И. Багалея; Тезисы докладов научной конференции (Харьков, 16-18 апреля 1997 г.). – Харьков АО «Бизнес Информ», 1997. – С. 51.

22. Аксенов В.С. К вопросу об этнической принадлежности захоронений с конем Нетайловского могильника / В.С. Аксенов // Вісник ХДУ. – 1997. - № 396. – Вип. 29. – С. 31 - 37.

23. Аксенов В.С. Крымский импорт и хронология некоторых салтовских памятников верховьев Северского Донца / Аксенов В.С. // Культуры степей Евразии второй половины I тысячелетия н.э. (вопросы хронологии): тезисы докладов II Международной научной археологической конференции (17-20 ноября 1997 г.), Самарский областной историко-краеведческий музей им. П.В. Алабина. - Самара, 1997. – С. 3 - 4.

24. Аксьонов В.С., Бабенко Л.І. До вивчення етнокультурних зв'язків населення Дніпро-Донецького межиріччя у V-VII ст. н.е. (за

матеріалами “антського” поховання біля с. Мохнач) / В. Аксьонов, Л. Бабенко // V Міжнародна археологічна конференція студентів та молодих вчених. - Київ: КДУ, 1997. - С. 206 - 207.

25. Аксьонов В.С., Бабенко Л.І. Поховання з речами “антського типу” біля с. Мохнач Харківської області / Аксьонов В.С., Бабенко Л.І. // VIII Всеукраїнська наукова конференція “Історичне краєзнавство і культура” (Наукові доповіді та повідомлення). – Частина II. – Київ-Харків: Рідний край, 1997. – С. 225 - 226.

26. Бабенко Л.І. Кінь у поховальному обряді сіверськодонецького регіону у скіфський час / Бабенко Л.І. // VIII Всеукраїнська наукова конференція “Історичне краєзнавство і культура” (Наукові доповіді та повідомлення). – Частина II. – Київ-Харків: Рідний край, 1997. - С. 226 - 228.

27. Бабенко Л.І. Погребальный обряд Песочинского курганного могильника скифского времени / Л.И. Бабенко // Проблемы истории и археологии Украины. К 140-летию со дня рождения Д.И. Багаля: Тезисы докладов научной конференции (Харьков, 16-18 апреля 1997 г.). - Харьков, 1997. - С. 25 - 26.

28. Бакуменко К.І. Доспехи скифских воинов V-IV вв. до н.э. / К.И. Бакуменко // Проблемы истории и археологии Украины. К 140-летию со дня рождения Д.И. Багаля: Тезисы докладов научной конференции (Харьков, 16-18 апреля 1997 г.). - Харьков, 1997. - С. 26.

29. Снежко І.А. Исследование позднепалеолитической стоянки у с. Синичино / І.А. Снежко // Древности 1996. Харьковский историко-археологический ежегодник. – Харьков: Бизнес Информ, 1997. - С. 150 - 152.

30. Сніжко І.А. Пізньопалеолітична стоянка біля с. Синичино Харківської області / Сніжко І.А. // VIII Всеукраїнська наукова конференція “Історичне краєзнавство і культура” (Наукові доповіді та повідомлення). – Частина II. – Київ-Харків: Рідний край, 1997. - С. 223 - 224.

1998

31. Аксенов В.С. Захоронения коней в погребальных обычаях населения салтовской культуры / Аксенов В.С. // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. – Харків: Вид-во ХДАДТУ, 1998. – Вип. 3. – С. 4 - 9.

32. Аксенов В.С. Исследования Верхне-Салтовского катакомбного могильника / Аксенов В.С. // Археологічні відкриття в Україні 1997 - 1998 рр. – Київ: Інститут археології НАН України, 1998. – С. 49 - 50.

33. Аксенов В.С. К вопросу об уровне вооруженности населения салтовской культуры (по материалам погребений с сожжением

Сухогомольшанського і Красногорського могильників) / В.С. Аксенов // Вісник Харківського державного університету. – 1998. - № 413: Історія. – Вип. 30. – С. 34 - 41.

34. Аксенов В.С. Начальник з комбінованим налобником з Верхньосалтівського катакомбного могильника / В.С. Аксенов // Треті Сумцовські читання. Матеріали наукової конференції 18 квітня 1997 р. – Харків, 1998. – С. 79 - 81.

35. Аксенов В.С. Новые находки коньковых подвесок в салтовских захоронениях на Харьковщине / Виктор Аксенов // *Filpo-Ugrica*. – 1998. - №1 (2). – С. 3 - 12.

36. Аксенов В.С., Бабенко Л.И. Погребение VI-VII вв. у с. Мохнач / В.С. Аксенов, Л.И. Бабенко // Российская археология. – 1998. - № 3. – С. 111 - 120.

37. Аксенов В.С., Михеев В.К. Крымский импорт и хронология некоторых салтовских памятников верховой Северского Донца / Аксенов В.С., Михеев В.К. // Культуры степей Евразии второй половины I тысячелетия н.э. (вопросы хронологии). Материалы II Международной научной археологической конференции (17-20 ноября 1997 г.). Самарский областной историко-краеведческий музей им. П.В. Алабина – Самара, 1998. – С. 344 - 357.

38. Бабенко Л.И. Дзеркала з поховань Пісочинського курганного могильника скіфського часу / Л.И. Бабенко // Треті Сумцовські читання. Матеріали наукової конференції 18 квітня 1997 р. - Харків, 1998. - С. 77 - 79.

39. Бабенко Л.И. Скифское бронзовое навершие из собрания Харьковского исторического музея / Л.И. Бабенко // Вісник Харківського державного університету. – 1998. - № 413: Історія. – Вип. 30. - С. 25 - 28.

40. Ревенко В.І. Пам'ятки сарматської культури із збірки Харківського історичного музею / В.І. Ревенко // Треті Сумцовські читання. Матеріали наукової конференції 18 квітня 1997 р. - Харків, 1998. - С. 81 - 83.

41. Сніжко І.А. Проблематика кам'яного віку в матеріалах XII Археологічного з'їзду / І.А. Сніжко // Треті Сумцовські читання. Матеріали наукової конференції 18 квітня 1997 р. - Харків, 1998. - С. 4 - 6.

1999

42. Аксенов В.С. Исследования Верхнесалтовского катакомбного могильника в 1997 г. / В.С. Аксенов // Древности 1997 - 1998. - Харьков, 1999. - С. 218 - 220.

43. Аксенов В.С. К вопросу об обряде обезвреживания погребенных у аланского населения салтовской культуры / В.С. Аксенов //

Проблеми історії і археології України. Тезиси доповідей наукової конференції (Харків, 21-23 жовтня 1999 р.). – Харків, 1999. – С. 62.

44. Аксенов В.С. К вопросу об этнической принадлежности погребений по обряду кремации салтовской культуры / В.С. Аксенов // Матеріали Міжнародної археологічної конференції “Етнічна історія та культура населення степу та лісостепу Євразії (від кам’яного віку по раннє середньовіччя)”. – Дніпропетровськ, 1999. – С. 137 - 139.

45. Аксенов В.С. Роль та місце археологічних виставок у загальній структурі музейної експозиції / В.С. Аксенов // П’яті Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції “Музей: історія і проблеми сьогодення”. 14 травня 1999 р. – Харків, 1999. – С. 25 - 26.

46. Аксенов В.С. Старосалтовский катакомбный могильник / В.С. Аксенов // *Vita antiqua*. - 1999. - № 2. - С. 137 - 149.

47. Аксенов В.С. Хрестоподібні підвіски з Верхньосалтівського катакомбного могильника / В.С. Аксенов // Четверті Сумцовські читання. Матеріали наукової конференції 18 квітня 1998 р., присвяченої 135-річчю з дня народження Є.К. Редіна. – Харків, 1999. – С. 42 - 43.

48. Аксенов В.С., Бабенко Л.И. Случайная находка у с. Мохнач / В.С. Аксенов, Л.И. Бабенко // Древности 1997-1998. - Харків, 1999. - С. 216 - 217.

49. Аксенов В.С., Воловик С.И. Новый салтовский могильник в верхнем Подонечье / В.С. Аксенов, С.И. Воловик // Донская археология. - 1999. - № 3-4. – С. 34 - 40.

50. Бабенко Л.И. Об одной черте погребального обряда населения северскодонецкого региона в скифское время / Л.И. Бабенко // Проблемы истории и археологии Украины. Тезисы докладов научной конференции (Харків, 21-23 жовтня 1999 р.). – Харків, 1999. - С. 24 - 25.

51. Бабенко Л.И. Реконструкція світової моделі простору в межах археологічної експозиції / Л.И. Бабенко // П’яті Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції “Музей: історія і проблеми сьогодення”. 14 травня 1999 р. - Харків, 1999. - С. 47 - 49.

52. Бабенко Л.И. Реконструкция тиары скифского времени из Песочинского курганного могильника / Л.И. Бабенко // Донская археология. - 1999. - № 2. - С. 85 - 90.

53. Бабенко Л.И. Тиара скифского часу з пісочинського курганного могильника / Л.И. Бабенко // Четверті Сумцовські читання. Матеріали наукової конференції 18 квітня 1998 р., присвяченої 135-річчю з дня народження Є.К. Редіна. - Харків, 1999. - С. 43 - 45.

54. Бакуменко К.И. Досвід використання реконструкцій давніх поховань в музейних експозиціях / К.И. Бакуменко // П’яті Сумцовські

читання. Збірник матеріалів наукової конференції “Музей: історія і проблеми сьогодення”. 14 травня 1999 р. - Харків, 1999. - С. 50, 51.

55. Бакуменко К.И. К вопросу о функциональном назначении антропоморфных и зооморфных фигурок из Мартыновского клада / К.И. Бакуменко // Проблемы истории и археологии Украины. Тезисы докладов научной конференции (Харьков, 21-23 октября 1999 г.). – Харьков, 1999. - С. 50 - 51.

56. Бакуменко К.И. Нова колекція кам'яних сокир з фондів Харківського історичного музею / К.И. Бакуменко // Четверті Сумцовські читання. Матеріали наукової конференції 18 квітня 1998 р., присвяченої 135-річчю з дня народження Є.К. Редіна. - Харків, 1999. - С. 45 - 46.

57. Бакуменко К.И., Дидык В.В., Дудко Д.М. «Танцующий» бог восточных славян / К.И. Бакуменко, В.В. Дидык, Д.М. Дудко // Вісник Харківського державного університету. - 1999. - № 441: Історія. – Вип. 31. - С. 17 - 31.

58. Ревенко В.І. Половецькі кам'яні статуї нап Харківщині / В.І. Ревенко // Четверті Сумцовські читання. Матеріали наукової конференції 18 квітня 1998 р., присвяченої 135-річчю з дня народження Є.К. Редіна. - Харків, 1999. - С. 46 - 48.

59. Ревенко В.І. Технологічні цикли давніх виробництв. До проблеми експозиційної наочності / В.І. Ревенко // П'яті Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції “Музей: історія і проблеми сьогодення”. 14 травня 1999 р. - Харків, 1999. - С. 53 - 54.

60. Сніжко І.А. Дослідження стоянки біля с. Синичино / І.А. Сніжко // Четверті Сумцовські читання. Матеріали наукової конференції 18 квітня 1998 р., присвяченої 135-річчю з дня народження Є.К. Редіна. - Харків, 1999. - С. 70 - 71.

61. Сніжко І.А. Елемент наочності в структурі археологічної експозиції (на матеріалах кам'яного віку) / І.А. Сніжко // П'яті Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції “Музей: історія і проблеми сьогодення”. 14 травня 1999 р. - Харків, 1999. - С. 51 - 52.

62. Снежко И.А. Исследование позднепалеолитической стоянки у с. Синичино / И.А. Снежко // Древности 1997-98 - Харьков, 1999. - С. 206 - 207.

2000

63. Аксенов В.С. К вопросу об обряде обезвреживания погребенных у аланского населения салтовской культуры / В.С. Аксенов // В книге: Флеров В.С. Аланы Центрального Предкавказья V-VIII веков:

обряд обезвреживания погребенных. – Москва, 2000. – Приложение 1. – С. 158 - 159.

64. Аксенов В.С. К вопросу об этнической неоднородности праболгар Подонечья / В.С. Аксенов // Археология и древняя архитектура Левобережной Украины и смежных территорий. – Донецк: «Східний видавничий дім», 2000. – С. 116.

65. Аксьонов В.С. Поховання з конем другої половини VIII-IX ст. верхньої течії р. Сіверський Донець (за матеріалами салтівських ґрунтових могильників) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.04 «Археологія» / Аксьонов Віктор Степанович. – Київ, 2000. – 20 с.

66. Аксьонов В.С., Міхеев В.К. Скляний посуд з поховань салтівського могильника Червона Гусарівка на Харківщині / В.С. Аксьонов, В.К. Міхеев // Археологія. – 2000. – № 4. – С. 55 - 58.

67. Бабенко Л.І. Біметалічне навершя скіфської доби / Л.І. Бабенко // Археологія. – 2000. – № 3. – С. 147 - 148.

68. Бабенко Л.И. Погребальные сооружения Песочинского курганного могильника скифского времени / Л.И. Бабенко // Археология и древняя архитектура Левобережной Украины и смежных территорий. – Донецк: «Східний видавничий дім», 2000. – С. 32 - 33.

69. Бакуменко К.І. Нова колекція кам'яних сокир з фондів Харківського історичного музею / Бакуменко К.І. // Археологічний літопис Лівобережної України. – 2000. – № 1-2. – С. 129 - 130.

70. Снежко И.А. Планиграфия следов утилизации охотничьей добычи на Амвросиевском костыше / Снежко И.А. // Археологический альманах №9. – Донецк, 2000. – С. 113 - 122.

71. Сніжко І.А. Утилізація здобичі гравецькими мисливцями Північного Причорномор'я / І.А. Сніжко // Археологія. – 2000. – №2. – С. 65 - 71.

2001

72. Аксенов В.С. Исследование Верхне-Салтовского катакомбного могильника / Аксенов В.С. // Археологічні відкриття в Україні 1999-2000 рр. – Київ: ІА НАНУ, 2001 – С. 3 - 5.

73. Аксенов В.С. Исследование Верхнесалтовского IV катакомбного могильника / Аксенов В.С. // Археологічні відкриття в Україні 1999-2000 рр. – Київ: ІА НАНУ, 2001 – С. 65 - 67.

74. Аксенов В.С. Контакты венгров с аланами в IX веке – взаимопроникновение культур / Аксенов В.С. // Северный Кавказ и кочевой мир степей Евразии: V «Минаевские чтения» по археологии, этнографии и краеведению Северного Кавказа. Тезисы докладов межрегио-

нальной научной конференции (12-15 апреля 2001 г.). – Ставрополь, 2001. – С. 113 - 115.

75. Аксенов В.С. Организация музейного дела в современной школе / В.С. Аксенов // Освітні традиції Слобожанщини на межі тисячоліть: Матеріали науково-методичної конференції. (Перші Каразинські читання, Богодухів, 11 травня 2001 р.). – Харків, 2001. – С. 174 - 177.

76. Аксьонов В.С. Попередні підсумки дослідження Верхньосалтівського катакомбного могильника / В.С. Аксьонов // Шості Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції, присвяченої 80-річчю Музею Слобідської України ім. Г.С. Сковороди. 14 квітня 2000 р. – Харків, 2001. – С. 78 - 80.

77. Аксенов В.С. Редкий тип бляшек-амулетов из Верхнесалтовского катакомбного могильника / В.С. Аксенов // Культуры Евразийских степей второй половины I тысячелетия н.э. (из истории костюма). Материалы Международной научной археологической конференции. Самарский областной историко-краеведческий музей им. П.В. Алабина – Самара, 2001. - Т. 2. – С. 132 - 140.

78. Аксенов В.С. Рубежанский катакомбный могильник салтово-маяцкой культуры на Северском Донце / В.С. Аксенов // Донская археология. – 2001. - № 1-2. – С. 62 - 78.

79. Аксенов В.С. Структура семьи у алан бассейна Северского Донца по данным катакомбных могильников салтовской культуры / Аксенов В.С. // Проблемы истории и археологии Украины. Материалы Международной научной конференции, посвященной 10-летию независимости Украины. 16-18 мая 2001 года. – Харьков, 2001. – С. 83.

80. Аксенов В.С., Тортика А.А. Протоболгарские погребения Подонья и Придонецья VIII-X вв.: проблема этноисторической интерпретации и поливариантности обряда / В.С. Аксенов, А.А. Тортика // Степи Европы в эпоху раннего средневековья. – Донецк, 2001. – С. 191 - 218.

81. Бабенко Л.И. О характере погребений с вещами скифского типа в донецко-донской лесостепи / Л.И. Бабенко // Проблемы истории и археологии Украины. Материалы Международной научной конференции, посвященной 10-летию независимости Украины. 16-18 мая 2001 года. – Харьков, 2001. - С. 42 - 43.

82. Бабенко Л.И. Про деякі параметри поховальних споруд пісочинського курганного могильника / Л.И. Бабенко // Шості Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції, присвяченої 80-річчю Музею Слобідської України ім. Г.С. Сковороди. 14 квітня 2000 р. - Харків, 2001. - С. 83 - 86.

83. Бабенко Л.И., Чижова Ю.А. К вопросу о семантике сюжета "танцующие менады" / Л.И. Бабенко, Ю.А. Чижова // 175 лет Керче-

нскому Музею Древностей (27-29 июля 2001 г.). - Керчь, 2001. - С. 87 - 89.

84. Бакуменко К.І. Дослідження старожитностей пізньозарубенецько-київського кола у лісостеповому Лівобережжі та басейні Сіверського Дінця / К.І. Бакуменко // Шості Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції, присвяченій 80-річчю Музею Слобідської України ім. Г.С. Сковороди. 14 квітня 2000 р. - Харків, 2001. - С. 90 - 92.

85. Ревенко В.І. Про етнокультурну та хронологічну атрибуцію курганних могильників Харківщини / В.І. Ревенко // Шості Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції, присвяченій 80-річчю Музею Слобідської України ім. Г.С. Сковороди. 14 квітня 2000 р. - Харків, 2001. - С. 80 - 83.

86. Ревенко В.И. Раннесрубные погребения у с. Старый Мерчик / В.И. Ревенко // Проблемы истории и археологии Украины. Материалы Международной научной конференции, посвященной 10-летию независимости Украины. 16-18 мая 2001 года. - Харьков, 2001. - С. 32, 33.

87. Сніжко І.А. Деякі підсумки дослідження слідів утилізації мисливської здобичі на Амвросіївському кістковиці / І.А. Сніжко // Проблемы истории и археологии Украины. Материалы Международной научной конференции, посвященной 10-летию независимости Украины. 16-18 мая 2001 года. - Харьков, 2001. - С. 36.

88. Сніжко І.А. Методи дослідження слідів утилізації мисливської здобичі на фауністичних рештках епохи пізнього палеоліту / І.А. Сніжко // Vita Antiqua. - 2001. - №3-4. - С. 194 - 199.

89. Сніжко І.А. Методи дослідження слідів утилізації мисливської здобичі у пізньому палеоліті / І.А. Сніжко // Шості Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції, присвяченій 80-річчю Музею Слобідської України ім. Г.С. Сковороди. 14 квітня 2000 р. - Харків, 2001. - С. 87 - 90.

90. Сніжко І.А. Утилізація мисливської здобичі на Амвросіївському пізньопалеолітичному комплексі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.04 «Археологія» / Сніжко Ірина Анатоліївна. - Київ, 2001. - 20 с.

2002

91. Аксьонов В.С. Археологічні дослідження пам'яток салтівської культури у 80-90-х роках ХХ ст. у Харківському історичному музеї / Аксьонов В.С. // Археологічний літопис Лівобережної України. - 2002. - № 1. - С. 87 - 88.

92. Аксенов В.С. Деревянные конструкции могильника салтовской культуры Красная Горка / В.С. Аксенов // Хазарский альманах. – Харьков: Каравелла, 2002. – Т. 1. – С. 6 - 17.

93. Аксенов В.С. К вопросу о существовании памятников этнических хазар в верхнем течении Северского Донца / В.С. Аксенов // Хазары. Второй Международный коллоквиум. Тезисы. – Москва, 2002. – С. 9 - 11.

94. Аксенов В.С. Обряд обезвреживания погребенных в Верхне-Салтовском и Рубежанском катакомбных могильниках салтовско-маяцкой культуры / В.С. Аксенов // Российская археология. – 2002. – №3. – С. 98 - 114.

95. Аксенов В.С. Раскопки Верхнесалтовского IV катакомбного могильника и могильника Красная Горка салтовской культуры / Аксенов В.С. // Археологічні відкриття в Україні 2000-2001 рр. – Київ: ІА НАНУ, 2002. – С. 83 - 85.

96. Аксьонов В.С. Речі угорського вигляду в похованнях катакомбного могильника біля с. Верхній Салтів / В.С. Аксьонов // Сьомі Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції з міжнародною участю “Історія та археологія Слобожанщини в музеях Харківщини. До 100-річчя відкриття салтівської культури.” 12 квітня 2001 р. – Харків, 2002. – С. 5 - 7.

97. Аксьонов В.С., Скирда В.В. Результати розвідок на р. Братениці / Аксьонов В.С., Скирда В.В. // Археологічні відкриття в Україні 2000-2001 рр. – Київ: ІА НАНУ, 2002. – С. 85 - 86.

98. Бабенко Л.І. Жіночий головний убір IV ст. до н.е. з кургану 8 біля с. Пісочин Харківської області / Л.І. Бабенко // Археологія. – 2002. – № 4. – С. 59 - 69.

99. Бабенко Л.І. Комплекс речей із зруйнованого поховання скіфського часу біля с. Пересічна Дергачівського району / Л.І. Бабенко // Сьомі Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції з міжнародною участю “Історія та археологія Слобожанщини в музеях Харківщини. До 100-річчя відкриття салтівської культури.” 12 квітня 2001 р. – Харків, 2002. – С. 7 - 9.

100. Бакуменко К.І. Старожитності салтівської археологічної культури у фондах Харківського історичного музею / К.І. Бакуменко // Сьомі Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції з міжнародною участю “Історія та археологія Слобожанщини в музеях Харківщини. До 100-річчя відкриття салтівської культури.” 12 квітня 2001 р. – Харків, 2002. – С. 12 - 14.

101. Бакуменко К.І., Бейдін Г.В., Григорянц М.М., Дідик В.В. Нові зразки скляних виробів пізньоримської доби із верхніх водозборів Сіверського Дінця та Ворскли (за матеріалами розвідок та випадкових знахідок) / Бакуменко К.І., Бейдін Г.В., Григорянц М.М., Дідик В.В. //

102. Ревенко В.І. Пам'ятки салтівської культури на Харківщині (з історії дослідження та охорони) / В.І. Ревенко // Сьомі Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції з міжнародною участю “Історія та археологія Слобожанщини в музеях Харківщини. До 100-річчя відкриття салтівської культури.” 12 квітня 2001 р. – Харків, 2002. - С. 30 - 31.

103. Сніжко І.А. До питання про інтерпретацію Амвросіївського кістковища - унікальної пам'ятки пізнього палеоліту / І.А. Сніжко // Сьомі Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції з міжнародною участю “Історія та археологія Слобожанщини в музеях Харківщини. До 100-річчя відкриття салтівської культури.” 12 квітня 2001 р. – Харків, 2002. - С. 36 - 38.

104. Сніжко І.А. Модель розбирання здобичі амвросіївськими мисливцями / І.А. Сніжко // Археологія. - 2002. - №1. - С. 37 - 44.

2003

105. Аксенов В.С. К вопросу интерпретации некоторых комплексов Маяцкого селища / Аксенов В.С. // Проблеми історії та археології України. Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції до 100-річчя XII Археологічного з'їзду в Харкові 25-26 жовтня 2002 року. – Харків: Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2003. - С. 64 - 67.

106. Аксенов В.С. К проблеме создания районных краеведческих музеев (на примере верхне-салтовского историко-археологического музея-заповедника) / В.С. Аксенов // «З досвіду роботи музеїв Донецької, Харківської, Луганської областей»: матеріали обласного науково-практичного семінару музейних працівників Донецької області. – Донецьк, 2003. - С. 69 - 74.

107. Аксенов В.С. К проблеме создания районных краеведческих музеев (на примере Верхне-Салтовского историко-археологического музея-заповедника) / В.С. Аксенов // Літопис Донбасу № 11. - Донецьк, 2003. - С. 73 - 79.

108. Аксенов В.С. Комплексы с конскими начельниками из Верхнесалтовского катакомбного могильника / В.С. Аксенов // Stratum plus. Культурная антропология. Археология. «Славянские древности». 2001-2002. – Кишинев: Высшая Антропологическая школа; АО «Бизнес-Элита», 2003. - № 5. - С. 270 - 281.

109. Аксенов В.С. Крестовидные подвески и проблема распространения христианства среди населения салтовской культуры бассейна Северского Донца / В.С. Аксенов // Хазарский альманах. –Киев-

110. Аксьонов В.С. Про маршрут східного походу князя Святослава / В.С. Аксьонов // Восьмі Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції, присвяченої 100-річчю XII Археологічного з'їзду. - Харків, 2003. - С. 14 - 17.

111. Аксьонов В.С. Сидяче поховання з аланського катакомбного могильника біля с. Верхній Салтів / Аксьонов В.С. // Археологічний літопис Лівобережної України. - 2003. - № 2. - С. 95 - 102.

112. Аксенов В.С., Михеев В.К. Погребения с крымской посудой могильника салтовской культуры Красная Горка / В.С. Аксенов, В.К. Михеев // *Vita antiqua*. - 2003. - № 5-6. - С. 179 - 191.

113. Гордиенко-Митрофанова И.В., Аксенов В.С. Язычество восточных славян (VIII-X вв. н.э.) / И.В. Гордиенко-Митрофанова, В.С. Аксенов. - Киев: Миллениум, 2003. - 224 с.

114. Бабенко Л.І. Культ вогню у поховальному обряді пісочинського курганного могильника / Л.І. Бабенко // Восьмі Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції, присвяченої 100-річчю XII Археологічного з'їзду. - Харків, 2003. - С. 17 - 19.

115. Бабенко Л.И. Об этнической ситуации в северскодонецком регионе в IV в до н.э. / Бабенко Л.И. // Проблемы історії та археології України. Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції до 100-річчя XII Археологічного з'їзду в Харкові 25-26 жовтня 2002 року. - Харків: Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2003. - Харків, 2003. - С. 32 - 34.

116. Бабенко Л.И. Реконструкция модели мирового пространства в рамках археологической экспозиции / Л.И. Бабенко // «З досвіду роботи музеїв Донецької, Харківської, Луганської областей»: матеріали обласного науково-практичного семінару музейних працівників Донецької області. - Донецьк, 2003. - С. 75 - 78.

117. Бабенко Л.И. Реконструкция модели мирового пространства в рамках археологической экспозиции / Л.И. Бабенко // Літопис Донбасу № 11. - Донецьк, 2003. - С. 79 - 84.

118. Бакуменко К.И. Из опыта использования вырезок древних погребений и их реконструкций в музейных экспозициях / К.И. Бакуменко // «З досвіду роботи музеїв Донецької, Харківської, Луганської областей»: матеріали обласного науково-практичного семінару музейних працівників Донецької області. - Донецьк, 2003. - С. 79 - 81.

119. Бакуменко К.И. Селище Черняховской культуры у с. Халимоновка Валковского района Харьковской области / Бакуменко К.И. // Проблемы історії та археології України. Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції до 100-річчя XII Археологічного

з'їзду в Харкові 25-26 жовтня 2002 року. – Харків: Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2003. - С. 82 - 85.

120. Сніжко І.А. До питання вивчення структури культурного шару Амвросіївського кістковища / Сніжко І.А. // Археологический альманах. - Донецьк, 2003. - №13. - С. 218 - 231.

121. Сніжко І.А. Закономірності розташування, історія та перспективи пошуку пам'яток давнього кам'яного віку на Харківщині / Сніжко І.А. // Проблеми історії та археології України. Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції до 100-річчя XII Археологічного з'їзду в Харкові 25-26 жовтня 2002 року. – Харків: Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2003. - С. 24 - 26.

122. Сніжко І.А. Закономірності розташування та перспективи пошуку палеолітичних пам'яток на території Харківщині / І.А. Сніжко // Восьмі Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції, присвяченої 100-річчю XII Археологічного з'їзду. - Харків, 2003. - С. 21 - 22.

123. Хоружа М.В. Дослідження салтівських пам'яток на Харківщині у другій половині 40-50-х рр. ХХ ст. / М.В. Хоружа // Восьмі Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції, присвяченої 100-річчю XII Археологічного з'їзду. - Харків, 2003. - С. 25 - 28.

2004

124. Аксенов В.С. Биритуализм как элемент кочевого характера ведения хозяйства салтовским населением бассейна Северского Донца (на примере захоронений могильника Красная Горка) / Аксенов В.С. // VIII Сходознавчі читання А.Кримського. Тези доповідей міжнародної наукової конференції, м. Київ, 2-3 червня 2004 р. - Київ, 2004. - С. 116 - 117.

125. Аксенов В.С. Бронзовые зеркала из грунтовых могильников салтовской культуры бассейна Северского Донца / Аксенов В.С. // Проблемы истории и археологии Украины. Материалы V Международной научной конференции, посвященной 350-летию г. Харькова и 200-летию Харьковского национального университета им. В.Н. Каразина. 4 - 6 ноября 2004 года. - Харьков, 2004. - С. 84 - 85.

126. Аксенов В.С. К вопросу о семантике некоторых женских наборов украшений салтовского времени из бассейна Северского Донца / В.С. Аксенов // Хазарский альманах. – Киев-Харьков, 2004. - Т. 3. - С. 204 - 212.

127. Аксенов В.С. К вопросу об изучении этнического единства кремаций VIII-IX вв. Кубани и Подонцовья (на примере Сухогомольшанского могильника салтовской культуры) / В.С. Аксенов // V Боспорские чтения. Боспор Киммерийский и варварский мир в период античности и средневековья. Этнические процессы. - Керчь, 2004. - С. 8 - 12.

128. Аксенов В.С. Об этнической неоднородности кремаций VIII-первой половины X вв. Подонцовья (по материалам Сухогомольшанского могильника салтовской культуры) / В.С. Аксенов // Хазарский альманах. - Киев-Харьков, 2004. - Т. 3. - С. 5 - 24.

129. Аксенов В.С. Салтовский кремационный могильник Сухая Гомольша: проблема этнической принадлежности / В.С. Аксенов // Белгородский историко-археологический сборник. Черноземная лесостепь – контактная зона. – Белгород: ИПЦ «ПОЛИТЕРРА», 2004. - Вып. 3. - С. 36 - 50.

130. Аксенов В.С. Семантика посуды в урновых кремациях могильника салтовской культуры Сухая Гомольша / В.С. Аксенов // Інформаційно-культурологічна та мистецька освіта: стан і перспективи. Матеріали міжнародної наукової конференції. 12-13 жовтня 2004 р. - Харків, 2004. - С. 161 - 162.

131. Аксьонов В.С. Фібули могильника Суха Гомільша салтівської археологічної культури / В.С. Аксьонов // Дев'яті Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції "Музей і сучасність". - Харків, 2004. - С. 77 - 82.

132. Бабенко Л.И. Античный импорт в погребениях песочинского могильника / Л.И. Бабенко // Российская археология. -2004. - № 3. - С. 147 - 159.

133. Бабенко Л.И. Глиняний посуд у поховальному обряді пісочинського курганного могильника / Леонід Бабенко // Український керамологічний журнал. - 2004. - № 1. -С. 133 - 138.

134. Бабенко Л.И. Комплекс речей поховання IV ст. до н.е. біля Пересічної / Л.И. Бабенко // Археологія. - 2004. - № 3. - С. 33 - 37.

135. Бабенко Л.И. Об одной редкой категории кухонной утвари из кургана № 18 песочинского могильника / Л.И. Бабенко // Інформаційно-культурологічна та мистецька освіта: стан і перспективи. Матеріали міжнародної наукової конференції. 12-13 жовтня 2004 р. - Харків, 2004. - С. 162 - 164.

136. Бабенко Л.И. Нашивна пластинчата аплікація з поховань Пісочинського могильника / Л.И. Бабенко // Дев'яті Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції "Музей і сучасність". - Харків, 2004. - С. 73 - 77.

137. Бабенко Л.И. Социальная характеристика погребений песочинского курганного могильника / Бабенко Л.И. // VIII Сходознавчі

читання А.Кримського. Тези доповідей міжнародної наукової конференції, м. Київ, 2-3 червня 2004 р. - Київ, 2004. - С. 117 - 119.

138. Бабенко Л.І. Хронологія поховань пісочинського курганного могильника / Бабенко Л.І. // Проблемы истории и археологии Украины. Материалы V Международной научной конференции, посвященной 350-летию г. Харькова и 200-летию Харьковского национального университета им. В.Н. Каразина. 4-6 ноября 2004 года. - Харьков, 2004. - С. 29 - 30.

139. Сніжко І.А. Історія дослідження Амвросіївського пізньопалеолітичного комплексу / І.А. Сніжко // Інформаційно-культурологічна та мистецька освіта: стан і перспективи. Матеріали міжнародної наукової конференції. 12-13 жовтня 2004 р. - Харків, 2004. - С. 159 - 161.

140. Сніжко І.А. Історія дослідження утилізації мисливської здобичі в пізньому палеоліті / Сніжко І.А. // Проблемы истории и археологии Украины. Материалы V Международной научной конференции, посвященной 350-летию г. Харькова и 200-летию Харьковского национального университета им. В.Н. Каразина. 4-6 ноября 2004 года. - Харьков, 2004. - С. 11 - 12.

141. Сніжко І.А. Попередні підсумки дослідження пізньопалеолітичної стоянки-майстерні біля с. Синичине / І.А. Сніжко // Дев'яті Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції "Музей і сучасність". - Харків, 2004. - С. 82 - 84.

142. Хоружая М.В. Бронзовый идол из фондов Харьковского исторического музея / М.В. Хоружая // Інформаційно-культурологічна та мистецька освіта: стан і перспективи. Матеріали міжнародної наукової конференції. 12-13 жовтня 2004 р. - Харків, 2004. - С. 164 - 165.

143. Хоружа М.В. Військові поховання Верхньо-Салтівського IV катакомбного могильника (за матеріалами розкопок 1998 - 2002 рр.) / М.В. Хоружа // Дев'яті Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції "Музей і сучасність". - Харків, 2004. - С. 85 - 87.

144. Хоружая М.В., Аксенов В.С. Семантика жилого пространства в катакомбе №72 Верхне-Салтовского могильника / Хоружая М.В., Аксенов В.С. // Проблемы истории и археологии Украины. Материалы V Международной научной конференции, посвященной 350-летию г. Харькова и 200-летию Харьковского национального университета им. В.Н. Каразина. 4-6 ноября 2004 года. - Харьков, 2004. - С. 85 - 86.

2005

145. Аксенов В.С. К вопросу о существовании памятников этнических хазар в верхнем течении Северского Донца / В.С. Аксенов //

Хазары. Евреи и славяне. – Иерусалим-Москва: Гешарим; Мосты культуры, 2005. - Т. 16. - С. 219 - 230.

146. Аксенов В.С. Комплексы с конскими начальниками из Верхнесалтовского катакомбного могильника / В.С. Аксенов // Степи Европы в эпоху средневековья. Хазарское время. - Донецк, 2005. - Т. 4. - С. 245 - 260.

147. Аксенов В.С. Луки из погребений салтовского могильника Красная Горка / Аксенов В.С. // Проблеми дослідження пам'яток археології Східної України: Матеріали II-ї Луганської міжнародної історико-археологічної конференції, присвяченої 85-річчю Луганського обласного краєзнавчого музею - Луганськ, 2005. - С. 156 - 158.

148. Аксенов В.С. Новые поминальные комплексы воиновсадников салтовского времени с территории Верхнего Подонечья / В.С. Аксенов // Степи Европы в эпоху средневековья. Хазарское время. - Донецк, 2005. - Т. 4. - С. 357 - 368.

149. Аксьонов В.С. Нові випадкові знахідки комплексів воїнів-вершників салтівського часу на Харківщині / Аксьонов В.С. // Археологічний літопис Лівобережної України. -2005 - № 1-2. - С. 61 - 71.

150. Аксенов В.С. Погребальный обряд Нетайловского могильника (к вопросу о верованиях праболгарского населения Подонцовья в хазарское время) / Аксенов В.С. // IX Сходознавчі читання А. Кримського. Тези доповідей міжнародної наукової конференції м. Київ 1-2 червня 2005 р. - Київ, 2005. - С. 79 - 80.

151. Аксенов В.С. Проблемы охраны историко-культурного наследия в Харьковской области / Аксенов В.С. // Проблеми збереження і використання культурної спадщини в Україні. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (на базі Державного історико-архітектурного заповідника м. Святогірськ Донецької області). 25-27 травня 2005 року - Слов'янськ: Печатный двор, 2005. - С. 7 - 11.

152. Аксьонов В.С. Прояв міжетнічних контактів в похованні середньовічних алан / В.С.Аксьонов // Десяті Сумцовські читання. Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 150-річчю з дня народження видатного українського вченого, академіка АН України М.Ф. Сумцова 16 квітня 2004 р. - Харків, 2005. - С. 78 - 80.

153. Аксенов В.С. Салтовские кремационные комплексы с конскими начальниками из бассейна Северского Донца / В.С. Аксенов // Хазарский альманах. - Т. 4. - 2005. - С. 182 - 198.

154. Аксенов В.С., Михеев В.К. Исследования Нетайловского могильника в 2002-2004 гг. экспедицией Международного Соломонова университета / В.С. Аксенов, В.К. Михеев // Культурна спадщина Слобожанщини. Історія, археологія, краєзнавство: Збірка науково-популярних статей. – Харків: Курсор, 2005. – Число 5. - С. 134 - 156.

155. Аксенов В.С., Хоружая М.В. Катакомба № 72 Верхне-Салтовского могильника / В.С. Аксенов, М.В. Хоружая // Древности 2005. - Харьков, 2005. - С. 288 - 294.

156. Аксенов В.С., Хоружая М.В. Новые раннесредневековые захоронения Нетайловского могильника (раскопки 2002-2004 гг.) / В.С. Аксенов, М.В. Хоружая // Хазарский альманах. - Т. 4. - 2005. - С. 199 - 215.

157. Бабенко Л.И. Песочинский курганный могильник скифского времени. / Бабенко Л.И. - Харьков: ИД Райдер, 2005. - 284 с.

Рец. Буйнов Ю.В. // Методичний вісник історичного факультету - Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2005. - № 4. - С.163 - 165.

Рец. Гречко Д.С. // Археологія. - 2006. - № 3. - С. 101 - 105.

158. Бабенко Л.И. Прояви іноетнічних елементів серед матеріалів Пісочинського курганного могильника / Л.И. Бабенко // Десяті Сумцовські читання. Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 150-річчю з дня народження видатного українського вченого, академіка АН України М.Ф. Сумцова 16 квітня 2004 р. - Харків, 2005. - С. 82 - 85.

159. Бабенко Л.И. Скарби слобожанських курганів / Леонід Бабенко // Губернія. - 2005. - № 6. - С. 36 - 39.

160. Бабенко Л.И., Чижова Ю.А. Зеркала из погребений Песочинского курганного могильника / Бабенко Л.И., Чижова Ю.А. // Проблеми дослідження пам'яток археології Східної України: Матеріали II-ї Луганської міжнародної історико-археологічної конференції, присвяченої 85-річчю Луганського обласного краєзнавчого музею - Луганськ, 2005. - С. 131 - 134.

161. Сніжко І.А. Нова стоянка давнього кам'яного віку на Харківщині. / Сніжко І.А. // Проблеми дослідження пам'яток археології Східної України: Матеріали II-ї Луганської міжнародної історико-археологічної конференції, присвяченої 85-річчю Луганського обласного краєзнавчого музею - Луганськ, 2005. - С. 20 - 21.

162. Сніжко І.А. Планіграфія розташування знахідок на площі пізньопалеолітичної майстерні біля с. Синичине / І.А. Сніжко // Десяті Сумцовські читання. Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 150-річчю з дня народження видатного українського вченого, академіка АН України М.Ф. Сумцова 16 квітня 2004 р. - Харків, 2005. - С. 80 - 82.

163. Кротова О.О., Сніжко І.А., Логвиненко В.М. Дослідження Амвросіївської стоянки (1998-2004) / Кротова О.О., Сніжко І.А., Логвиненко В.М. // Археологічні дослідження в Україні в 2003-2004 роках: Збірка наукових праць. - Київ: ІА НАН України; Запоріжжя: Дике поле, 2005. - Вип. 7. - С. 194 - 197.

164. Хоружа М.В. Про кількість могильників Верхньо-Салтівського археологічного комплексу / М.В. Хоружа // Десяті Сумцовські читання. Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції, присвяченної 150-річчю з дня народження видатного українського вченого, академіка АН України М.Ф. Сумцова 16 квітня 2004 р. - Харків, 2005. - С. 85 - 87.

165. Хоружая М.В., Аксенов В.С. Катакомбные захоронения Верхне-Салтовского археологического комплекса (к вопросу освоения аланским населением верхнего Подонцовья) / Хоружая М.В., Аксенов В.С. // Проблеми дослідження пам'яток археології Східної України: Матеріали II-ї Луганської міжнародної історико-археологічної конференції, присвяченої 85-річчю Луганського обласного краєзнавчого музею - Луганськ, 2005. - С. 154 - 156.

2006

166. Аксьонов В.С. Верхній Салтів -- хозарська столиця / Віктор Аксьонов // Губернія. – 2006. - № 6. - С. 47 - 49.

167. Аксенов В.С. Вещи славянского облика с салтовских памятников верхнего Подонечья / В.С. Аксенов // Славяно-русское ювелирное дело и его истоки. Международная научная конференция, посвященная 10-летию со дня рождения Гали Федоровны Корзухиной. Тезисы докладов. Санкт-Петербург, 10-15 апреля 2006 г. – Санкт-Петербург, 2006. - С. 12 - 14.

168. Аксенов В.С. К вопросу о славяно-салтовских контактах в бассейне Северского Донца / Аксенов В.С. // Історико-культурні надбання Сіверщини у контексті історії України. - Глухів: РВВ ГДПУ, 2006. - С. 20 - 25.

169. Аксьонов В.С. Лук з катакомби № 65 Верхньо-Салтівського катакомбного могильника / В.С. Аксьонов // Одинадцять Сумцовські читання. Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції "Подвигу народному жити у віках", присвяченій 60-річчю Перемоги у Великій Вітчизняній війні 15 квітня 2005 р. - Харків, 2006. - С. 60 - 63.

170. Аксенов В.С. Работы на Верхне-Салтовском археологическом комплексе в 2005 г. / Аксенов В.С. // Археологічні дослідження в Україні 2004-2005 р. – Київ-Запоріжжя: ІА НАН України; Дике поле, 2006. – Вип. 8. - С. 63 - 66.

171. Аксенов В.С. Раннесредневековые фибулы из Нетайловского могильника салтово-маяцкой культуры / В.С. Аксенов // Музейні читання. Матеріали наукової конференції "Ювелірне мистецтво - погляд крізь віки". 5-6 грудня 2005 р. - Київ, 2006. - С. 86 - 92.

172. Аксенов В.С. Погребальний обряд Нетайловського могильника (VIII-IX вв.) / В.С. Аксенов // *Российская археология*. - 2006. - № 2. - С. 51 - 63.

173. Аксенов В.С. Форпост Верхний Салтов / Виктор Аксенов // *Восточная коллекция*. - 2006. - № 2 (25). - С. 72 - 75.

174. Аксенов В.С., Михеев В.К. Населення Хазарського каганата в пам'ятниках історії та культури. «Сухогомольшанський могильник VIII-X вв.» / Аксенов В.С., Михеев В.К. // *Хазарський альманах*. - Т. 5. - Київ-Харьков, 2006. - 308 с.

175. Бабенко Л.І. Біметалевий меч ранньоскіфського часу з довоєнної колекції Харківського історичного музею / Л.І. Бабенко // *Одинадцяті Сумцовські читання. Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції "Подвигу народному жити у віках", присвяченої 60-річчю Перемоги у Великій Вітчизняній війні 15 квітня 2005 р.* - Харків, 2006. - С. 58 - 60.

176. Бабенко Л.І. Біметалевий меч скіфського часу з колекції Харківського історичного музею / Л.І. Бабенко // *Археологія*. - 2006. - № 2. - С. 53 - 57.

177. Бабенко Л.І. Образи фантастичних істот у декорі одягу сівєрьскодонецького населення V-IV ст. до н.е. / Л.І. Бабенко // *Музейні читання. Матеріали наукової конференції "Ювелірне мистецтво - погляд крізь віки"*. 5-6 грудня 2005 р. - К., 2006. - С. 76 - 81.

178. Бабенко Л.І. Поховання воїна-вершника скіфського часу поблизу смт. Коротич на Харківщині / Л.І. Бабенко // *Одинадцяті Сумцовські читання. Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції "Подвигу народному жити у віках", присвяченої 60-річчю Перемоги у Великій Вітчизняній війні 15 квітня 2005 р.* - Харків, 2006. - С. 55 - 57.

179. Сніжко І.А. Відкриття нової пізньопалеолітичної стоянки на Харківщині / І.А. Сніжко // *Одинадцяті Сумцовські читання. Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції "Подвигу народному жити у віках", присвяченої 60-річчю Перемоги у Великій Вітчизняній війні 15 квітня 2005 р.* - Харків, 2006. - С. 54 - 55.

180. Сніжко І.А. Пізньопалеолітична майстерня біля с. Синичине Сніжко І.А. // *Археологический альманах*. - Донецьк, 2006. - №18. - С. 111 - 117.

181. Кротова О.О., Старкін А.В., Логвиненко В.М., Сніжко І.А., Грибченко Ю.М., Куренкова О.І. Дослідження Амвросіївського пізньопалеолітичного комплексу / Кротова О.О., Старкін А.В., Логвиненко В.М., Сніжко І.А., Грибченко Ю.М., Куренкова О.І. // *Археологічні дослідження в Україні 2004-2005 рр.* - Київ-Запоріжжя: ІА НАН України; Дике поле, 2006. - Вип. 8. - С. 247 - 249.

182. Хоружа М.В. Комплекси Неталівського селища (дослідження 2005 р.) / М.В. Хоружа // Одинадцяті Сумцовські читання. Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції "Подвигу народному жити у віках", присвяченої 60-річчю Перемоги у Великій Вітчизняній війні 15 квітня 2005 р. - Харків, 2006. - С. 63 - 66.

2007

183. Аксьонов В.С. Золоті сережки з кремаційних поховань салтівської культури басейну Сіверського Дінця / В.С. Аксьонов // Тринадцяті Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції "Сучасний музейний заклад: проблеми вивчення, збереження та популяризації національної історико-культурної спадщини". 18 квітня 2007 р. - Харків, 2007. - С. 129 - 133.

184. Аксенов В.С. К вопросу о контактах полукошевого и оседлого населения VIII – начала X вв. в бассейне Северского Донца (по материалам женских украшений из захоронений салтовского времени) / Аксенов В.С. // XI Сходознавчі читання А. Кримського. Тези доповідей міжнародної наукової конференції м. Київ 7-8 червня 2007 р. - Київ, 2007. - С. 62 - 65.

185. Аксенов В.С. К вопросу о характере контактов алано-болгар Подонцовья с населением Волго-Окского междуречья и Прикамья в хазарское время / Аксенов В.С. // Сіверщина в контексті історії України. Матеріали шостої науково-практичної конференції (17-18 травня 2007 р.). – Суми: Видавничий будинок «Еллада», 2007. - С. 45 - 47.

186. Аксьонов В.С. Комплекси, що були відкриті у 2005 р. на Верхньо-Салтівському катакомбному могильнику / В.С. Аксьонов // Дванадцяті Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції, присвяченої 15 річниці незалежності України. 14 квітня 2006 р. - Харків, 2007. - С. 71 - 73.

187. Аксьонов В.С. Нові дослідження Верхньо-Салтівського катакомбного могильника / Аксьонов В.С. // Археологічні дослідження в Україні 2005-2007 р. – Київ-Запоріжжя: ІА НАН України; Дике поле, 2007. – Вип.9. - С. 67 - 71.

188. Аксьонов В.С. Нові поховання Верхньо-Салтівського могильника / Аксьонов В.С. // Харьковский археологический сборник. - Вып. 2. - Харьков: Мачулин, 2007. - С. 21 - 29.

189. Аксенов В.С. Погребальный обряд могильника Сухая Гомольша (к проблеме этнической принадлежности салтовских кремационных захоронений из бассейна Северского Донца) / Виктор С. Аксенов // Проблемы на прабългарската история и култура. Сборник в памет на ст. н.с. І ст. д.и.н. Димитър Ил. Димитров. – София: Милка Юдова «Онгъл» ДЗЗД, 2007. - Т. 4-1. - С. 371 - 402.

190. Аксенов В.С. Семантика крестовидных подвесок из катакомбы № 85 Верхне-Салтовского могильника / В.С. Аксенов // Человек в истории и культуре. Сборник научных работ в честь 70-летия лауреата Государственной премии Украины, академика РАЕН, профессора, доктора исторических наук, Владимира Никифоровича Станко – Олеса-Терновка: Друк, 2007. - С. 202 - 207.

191. Аксьонов В.С. Скляний посуд з алано-болгарських поховань хозарського часу басейну Сіверського Дінця / В.С. Аксьонов // Хазарський альманах. – Киев-Харьков, 2007. - Т. 6. - С. 7 - 25.

192. Аксьонов В.С. Фібула з поховання № 440 Нетайлівського могильника / В.С. Аксьонов // Тринадцять Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції "Сучасний музейний заклад: проблеми вивчення, збереження та популяризації національної історико-культурної спадщини". 18 квітня 2007 р. - Харків, 2007. - С. 133 - 135.

193. Аксьонов В.С., Бабенко Л.І. Катакомбне поховання IV вв. до н.е. поблизу смт. Коротич / В.С. Аксьонов, Л.І. Бабенко // Тринадцять Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції "Сучасний музейний заклад: проблеми вивчення, збереження та популяризації національної історико-культурної спадщини". 18 квітня 2007 р. - Харків, 2007. - С. 135 - 138.

194. Аксьонов В.С., Бабенко Л.І. Поховання IV ст. до н. е. поблизу смт Коротич / Аксьонов В.С., Бабенко Л.І. // Археологічні дослідження в Україні 2005-2007 р. – Київ-Запоріжжя: ІА НАН України; Дике поле, 2007. – Вип.9. - С. 72 - 75.

195. Аксенов В.С., Хоружая М.В. Новые исследования Нетайловского могильника / Аксьонов В.С., Хоружая М.В. // Археологічні дослідження в Україні 2005-2007 р. – Київ-Запоріжжя: ІА НАН України; Дике поле, 2007. – Вип. 9. - С. 75 - 81.

196. Бабенко Л.І. Кінські нащічники з поховань Протопопівського курганного могильника / Л.І. Бабенко // Дванадцять Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції, присвяченої 15 річниці незалежності України. 14 квітня 2006 р. - Харків, 2007. - С. 79 - 81.

197. Бабенко Л.І. Парадні сережки з поховання 2 кургану № 8 Пісочинського могильника на Харківщині / Л.І. Бабенко // Дванадцять Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції, присвяченої 15 річниці незалежності України. 14 квітня 2006 р. - Харків, 2007. - С. 81 - 83.

198. Бабенко Л.І. Поховальний обряд Протопопівського курганного могильника / Л.І. Бабенко // Тринадцять Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції "Сучасний музейний заклад: проблеми вивчення, збереження та популяризації національної історико-культурної спадщини". 18 квітня 2007 р. - Харків, 2007. - С. 138 - 140.

199. Бабенко Л.І. Предмети озброєння та військового спорядження у похованнях Протопопівського курганного могильника / Бабенко Л.І. // Харьковский археологический сборник. - Харьков: Мачулин, 2007. - Вып.2. - С. 30 - 39.

200. Сніжко І.А. Дослідження пам'яток пізнього палеоліту на Харківщині / І.А. Сніжко // Дванадцяті Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції, присвяченої 15 річниці незалежності України. 14 квітня 2006 р. - Харків, 2007. - С. 74 - 75.

201. Сніжко І.А. Нова пам'ятка пізнього палеоліту на Харківщині / Сніжко І.А. // Археологічні дослідження в Україні 2005-2007 р. - Київ-Запоріжжя: ІА НАН України; Дике поле, 2007. -- Вип.9. - С. 339 - 343.

202. Сніжко І.А. Нові неолітичні пам'ятки на Харківщині / І.А. Сніжко // Тринадцяті Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції "Сучасний музейний заклад: проблеми вивчення, збереження та популяризації національної історико-культурної спадщини". 18 квітня 2007 р. - Харків, 2007. - С. 127 - 129.

203. Хоружа М.В. Особливості поховальних споруд головного Верхньо-Салтівського катакомбного могильника (розкопки 1984-1989 рр.) / М.В. Хоружа // Дванадцяті Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції, присвяченої 15 річниці незалежності України. 14 квітня 2006 р. - Харків, 2007. - С. 76 - 78.

204. Хоружа М.В. Кресало з поховання № 410 Нетайлівського могильника салтівської культури / М.В. Хоружа // Тринадцяті Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції "Сучасний музейний заклад: проблеми вивчення, збереження та популяризації національної історико-культурної спадщини". 18 квітня 2007 р. - Харків, 2007. - С. 141 - 143.

205. Хоружая М.В. Бусы из захоронений Верхне-Салтовского могильника (раскопки 1984 г.) / М.В. Хоружая // Хазарский альманах. - Киев-Харьков, 2007. - Т. 6. - С. 223 - 239.

2008

206. Аксенов В.С. Зеркала из праболгарских могильников салтовской культуры Верхнего Подонечья / В.С. Аксенов // Древности Юга России: памяти А.Г. Атавина. -- Москва: Институт археологии РАН: ТАУС, 2008. - С. 441 - 448.

207. Аксенов В.С. Зеркала из праболгарских захоронений салтовской культуры Харьковщине / Аксенов В.С. // Харьковский археологический сборник. - Харьков: Мачулин, 2008. - Вып. 3.- С. 46 - 58.

208. Аксенов В.С. Личные украшения как показатель этнокультурных контактов салтовского населения бассейна Северского Донца

(на материалах Нетайловского грунтового могильника) / В.С. Аксенов // Проблемы истории и археологии Украины. Материалы VI Международной научной конференции, посвященной 150-летию со дня рождения академика В.П. Бузескула (Харьков, 10-11 октября 2008 г.). - Харьков: ООО "НТМТ", 2008. - С. 71.

209. Аксенов В.С. Нове поховання з конем на Нетайлівському грунтовому могильнику салтівської культури / В.С. Аксенов // Чотирнадцяті Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції "Музей і сучасність: актуальні проблеми музейної діяльності". 18 квітня 2008 р. - Харків, 2008. - С. 80 - 85.

210. Аксенов В.С. Новые захоронения с конем Нетайловского могильника (к вопросу о салтовско-мадьярских контактах) / В.С. Аксенов // Восточнославянский мир Днепро-Донского междуречья и кочевники южно-русских степей в эпоху раннего средневековья. Материалы научной конференции. - Воронеж: «Истоки», 2008. - С. 42 - 43.

211. Аксенов В.С. Об одном из вариантов погребального обряда праболгарского населения салтовской культуры верхнего Подонья (по материалам биритуального могильника Красная Горка) / В.С. Аксенов // Дриновський збірник. – Харків-Софія: Академічне видавництво ім. проф. Марина Дринова, 2008. - Т. II. - С. 125 - 137.

212. Аксенов В.С., Бабенко Л.І. Катакомбне поховання IV ст. до н.е. поблизу смт. Коротич / Аксенов В.С., Бабенко Л.І. // Проблемы археологии Восточной Европы. К 85-летию Бориса Андреевича Шрамко. - Харьков: Курсор, 2008. - С. 7 - 18.

213. Мартемьянов А.П., Аксенов В.С. Андрей Васильевич Крыганов (1955-2008) / А.П. Мартемьянов, В.С. Аксенов // Древности 2006-2008. - Харьков: Харьковское историко-археологическое общество. ООО "НТМТ", 2008. - С. 296 - 297.

214. Аксенов В.С., Хоружая М.В. К вопросу о количестве катакомбных могильников у с. Верхний Салтов / Аксенов В.С., Хоружая М.В. // Проблемы археологии Восточной Европы. К 85-летию Бориса Андреевича Шрамко. - Харьков: Курсор, 2008. - С. 19 - 27.

215. Аксенов В.С., Хоружая М.В. Антропоморфная фигурка из с. Староверовка на Харьковщине / В.С. Аксенов, М.В. Хоружая // Древности 2006-2008 - Харьков: Харьковское историко-археологическое общество. ООО "НТМТ", 2008. - С. 232 - 236.

216. Бабенко Л.І. Курганный могильник V ст. до н.е. біля с. Протопопівка Дергачівського району на Харківщині / Л.І. Бабенко // Проблемы истории и археологии Украины. Материалы VI Международной научной конференции, посвященной 150-летию со дня рождения академика В.П. Бузескула (Харьков, 10-11 октября 2008 г.). - Харьков: ООО "НТМТ", 2008. - С. 22.

217. Бабенко Л.І. Нові знахідки скіфських кинджалів на Харківщині / Л.І. Бабенко // Чотирнадцяті Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції "Музей і сучасність: актуальні проблеми музейної діяльності". 18 квітня 2008 р. - Харків, 2008. - С. 86-88.

218. Бабенко Л.І. Спорядження коня у населення сіверсько-донецького регіону (за матеріалами поховальних пам'яток V ст. до н.е.) / Бабенко Л.І. // Проблемы археологии Восточной Европы. К 85-летию Бориса Андреевича Шрамко. - Харьков: Курсор, 2008. - С. 28 - 38.

219. Сніжко І.А. Дослідження пізньопалеолітичної стоянки біля с. Кам'янки Ізюмського району у 2007 р. / І.А. Сніжко // Чотирнадцяті Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції "Музей і сучасність: актуальні проблеми музейної діяльності". 18 квітня 2008 р. - Харків, 2008. - С. 85 - 86.

220. Сніжко І.А. Матеріали М. В. Сибільова в фондах Харківського історичного музею / І.А. Сніжко // Проблемы истории и археологии Украины. Материалы VI Международной научной конференции, посвященной 150-летию со дня рождения академика В.П. Бузескула (Харьков, 10-11 октября 2008 г.). - Харьков: ООО "НТМТ", 2008. - С. 19 - 20.

221. Сніжко І.А. Нові пам'ятки кам'яного віку на Харківщині / Сніжко І.А. // Археологический альманах. - Донецк, 2008. - №19. - С. 211 - 216.

222. Колесник А.В., Вотякова О.Л., Герасименко Н.П., Снежко И.А. Новая позднепалеолитическая мастерская в ур. Выдылыха на Северском Донце (предварительное сообщение) / Колесник А.В., Вотякова О.Л., Герасименко Н.П., Снежко И.А. // Дослідження первісної археології в Україні (До 50-річчя відкриття палеолітичної стоянки Радомішль). Матеріали міжнародної наукової конференції «Радомішль та його історія» 3-4 жовтня 2006 р. – Київ: «КОРВІН ПРЕСС», 2008. - С. 27 - 35.

223. Кротова О.О., Сніжко І.А., Логвиненко В.М. Нові дані щодо обробки мисливської здобичі на Амвросіївській стоянці / Кротова О.О., Сніжко І.А., Логвиненко В.М. // Дослідження первісної археології в Україні (До 50-річчя відкриття палеолітичної стоянки Радомішль). Матеріали міжнародної наукової конференції «Радомішль та його історія» 3-4 жовтня 2006 р. – Київ: «КОРВІН ПРЕСС», 2008. - С. 42 - 50.

224. Хоружа М.В. Нова знахідка шумлячої підвіски на пам'ятках салтівської культури Харківщини / М.В. Хоружа // Чотирнадцяті Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції "Музей і сучасність: актуальні проблеми музейної діяльності". 18 квітня 2008 р. - Харків, 2008. - С. 89 - 92.

225. Хоружая М.В. Новые материалы к характеристике поселений Верхне-Салтовского археологического комплекса (по раскопкам 2005 г.) / М.В. Хоружая // Восточнославянский мир Днепро-Донского междуречья и кочевники южно-русских степей в эпоху раннего средневековья. Материалы научной конференции. - Воронеж: «Истоки», 2008. - С. 62 - 63.

226. Хоружая М.В. "Рогатые" пряжки салтовского населения бассейна Северского Донца / М.В. Хоружая // Проблемы истории и археологии Украины. Материалы VI Международной научной конференции, посвященной 150-летию со дня рождения академика В.П. Бузескула (Харьков, 10-11 октября 2008 г.). - Харьков: ООО "НТМТ", 2008. - С. 80.

2009

227. Аксенов В.С. Захоронение с нарушением анатомического порядка костяка на могильнике салтовской культуры Червоная Гусаровка / В.С. Аксенов // Хазарский альманах. - Киев-Харьков: Тарбут Лаам, 2009. - Т. 8. - С. 89 - 102.

228. Аксенов В.С. Исследования раннесредневековых захоронений близ села Металловка в 2006 году (Нетайловский грунтовой могильник) / В.С. Аксенов // Степи Европы в эпоху средневековья. Хазарское время. - Донецк: ДонНУ, 2009. - Т. 7. - С. 231 - 258.

229. Аксьонов В.С. Проектна документація нової експозиції Історико-археологічного музею-заповідника «Верхній Салтів» - свідчення кризи в сучасному музейному будівництві / В.С. Аксьонов // П'ятнадцяті Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції, присвяченої 155-річчю з дня народження видатного українського вченого, академіка АН України М.Ф. Сумцова. Харків, 17 квітня 2009 р. - Харків: Оригінал, 2009. - С. 76 - 78.

230. Аксенов В.С., Крыганов А.В. Захоронение на селище салтовской культуры Нетайловка 2: к вопросу о салтовско-венгерских культурных контактах / В.С. Аксенов, Крыганов В.С. // Дивногорский сборник: труды музея-заповедника «Дивногорье». - Воронеж: Издательство Воронежского государственного университета, 2009. - Археология. - Вып. 1. - С. 23 - 37.

231. Аксенов В.С., Лаптев А.А. К вопросу о славяно-салтовских контактах (на примере катакомбы № 93 могильника у с. Верхний Салтов) / В.С. Аксенов, А.А. Лаптев // Древности 2009 - Харьков: Харьковское историко-археологическое общество. ООО "НТМТ", 2009. - С. 242 - 258.

232. Аксенов В.С., Михеев В.К. Погребения со сложносоставными луками биритуального могильника Красная Горка салтовской

культуры / В.С. Аксенов, В.К. Михеев // Степи Европы в эпоху средневековья. Хазарское время. - Донецк: ДонНУ, 2009. - Т. 7. - С. 387 - 406.

233. Аксенов В.С., Михеев В.К., Хоружая М.В. Исследование захоронений на грунтовом могильнике салтовской культуры у с. Металловка / Аксенов В.С., Михеев В.К., Хоружая М.В. // Харьковский археологический сборник. - Харьков: Мачулин, 2009. - Вып. 4. - С. 92 - 111.

234. Аксенов В.С., Тортика А.А. Владимир Кузмич Михеев (1937-2008) / В.С. Аксенов, А.А. Тортика // Хазарский альманах. - Киев-Харьков: Тарбут Лаам, 2009. - Т. 8. - С. 13 - 15.

235. Аксьонов В.С., Тортика О.О. Пам'яті Володимира Кузьмича Міхеєва / В.С. Аксьонов, О.О. Тортика // Археологія. - 2009. - № 1. - С. 121 - 122.

236. Аксьонов В.С., Скирда В.В., Тортика О.О. Володимир Кузьмич Міхеєв (1937-2008 рр.) / В.С. Аксьонов, В.В. Скирда, О.О. Тортика // Древности 2009. - Харьков: Харьковское историко-археологическое общество. ООО "НТМТ", 2009. - С. 318 - 321.

237. Бубенок О.Б., Аксенов В.С. Кто обитал в Сухой Гомольше в хазарское время / О.Б. Бубенок, В.С. Аксенов // Хазарский альманах. - Киев-Харьков: Тарбут Лаам, 2009. - Т. 8. - С. 103 - 145.

238. Бабенко Л.И. Захоронения с доспехом у северскодонецких племен в скифское время / Бабенко Л.И. // Харьковский археологический сборник. - Харьков: Мачулин, 2009. - Вып. 4. - С. 36 - 48.

239. Бабенко Л.И. Курган зі скіфським похованням V ст. до н.е. поблизу смт. Коротич на Харківщині / Л.И. Бабенко // Археологія. - 2009. - № 1. - С. 52 - 61.

240. Бабенко Л.И. Новые находки скифских кинжалов на Харьковщине / Бабенко Л.И. // Эпоха раннего железа. Сборник научных трудов к 60-летию С.А. Скорого. - Киев-Полтава, 2009. - С. 19 - 29.

241. Бабенко Л.И. Поховальний обряд Протопопівського курганного могильника / Л.И. Бабенко // Древности 2009. - Харьков: Харьковское историко-археологическое общество. ООО "НТМТ", 2009. - С. 44 - 56.

242. Бабенко Л.И. Хронологія поховань Протопопівського курганного могильника / Л.И. Бабенко // П'ятнадцять Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції, присвяченої 155-річчю з дня народження видатного українського вченого, академіка АН України М.Ф. Сумцова. Харків, 17 квітня 2009 р. - Харків: Оригінал, 2009. - С. 78 - 81.

243. Сніжко І.А. Архівна спадщина М. В. Сібільова. / І.А. Сніжко // Древности 2009. - Харьков: Харьковское историко-археологическое общество. ООО "НТМТ", 2009. - С. 286 - 290.

244. Снежко И.А. История открытия позднепалеолитических памятников Изюмщины / Снежко И.А. // Святогірський альманах 2009. Збірка наукових праць. – Донецьк: Журнал «Донбас», 2009. – С. 49 - 55.

245. Сніжко І.А. Нові дослідження стоянки пізнього палеоліту біля с. Кам'янка / І.А. Сніжко // П'ятнадцяті Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції, присвяченої 155-річчю з дня народження видатного українського вченого, академіка АН України М.Ф. Сумцова. Харків, 17 квітня 2009 р. – Харків: Оригінал, 2009. – С. 81 - 82.

246. Хоружая М.В. «Рогатые» пряжки в знаковой системе салтовского населения бассейна Северского Донца / Хоружая М.В. // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2009. - № 852: Історія. - Вип. 41. – С. 28 - 42.

247. Хоружая М.В. Катакомбные захоронения главного Верхне-Салтовского могильника (раскопки 1984 года) / М.В. Хоружая // Степи Европы в эпоху средневековья. Хазарское время. – Донецк: ДонНУ, 2009. – Т. 7. - С. 259 - 294.

2010

248. Аксёнов В.С. Вещи славянского облика на салтовских памятниках Верхнего Подонечья / В.С. Аксёнов // Славяно-русское ювелирное дело и его истоки. Материалы Международной научной конференции, посвященной 100-летию со дня рождения Гали Фёдоровны Корзухиной (Санкт-Петербург, 10–16 апреля 2006 г.) – Санкт-Петербург: Нестор-История, 2010. – С. 72 - 78.

249. Аксёнов В.С. Исследование катакомбного могильника у с. Верхний Салтов / Аксёнов В.С. // Археологічні дослідження в Україні 2009 року. – Київ: ІА НАНУ, 2010. – С. 12 - 17.

250. Аксёнов В.С. Катакомба № 99 Верхне-Салтовского IV могильника (к вопросу распространения христианства среди салтовского населения Подонцовья) / Аксёнов В.С. // Сугдейский сборник. – Киев-Судак: ТОВ "Горобець", 2010. – Вып. IV. – С. 354 - 364.

251. Аксенов В.С. Новые раннесалтовские погребальные комплексы Северо-Западной Хазарии / В.С. Аксенов // Древности 2010. - Харьков: Харьковское историко-археологическое общество. ООО "НТМТ", 2010. - С. 166 - 177.

252. Аксёнов В.С. Охранные работы на могильнике салтовской культуры у с. Металловка / Аксёнов В.С. // Археологічні дослідження в Україні 2009 року. – Київ: ІА НАНУ, 2010. – С. 17-20.

253. Аксьонов В.С. Поховання із золотою візантійською монетою з Нетайлівського могильника салтівської культури / В.С. Аксьонов // Шістнадцяті Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції, присвяченої 90-річчю із часу заснування Харківського історичного музею. 16 квітня 2010 р. - Харків: Оригінал, 2010. - С. 186 - 192.

254. Аксенов В.С. Элементы поясной гарнитуры раннесалтовского времени из погребений Нетайловского грунтового могильника (раскопки 2009 г.) / Аксенов В.С. // Актуальні питання вітчизняної та світової історії. Збірник Всеукраїнської наукової конференції 23-24 квітня 2010 року. - Суми: видавництво Сумського державного університету, 2010. - С. 16 - 19.

255. Аксенов В.С. К вопросу об исходном районе проживания населения, оставившего памятники раннесалтовского времени в бассейне Северского Донца (по материалам Нетайловского грунтового могильника) / Аксенов В.С. // Проблемы хронологии и периодизации археологических памятников и культур Северного Кавказа. XXVI «Крупновские чтения» по археологии Северного Кавказа. Магас, 26-30 апреля 2010 г. Тезисы докладов. - Магас, 2010. - С. 5 - 7

256. Аксенов В.С. Погребения всадников Нетайловского могильника салтовской культуры (по материалам раскопок 2000-2009 гг.) / В.С. Аксенов // Проблемы истории и археологии Украины: Материалы VII Международной археологической конференции (Харьков, 28-29 октября 2010 г.). - Харьков: ООО «НТМТ», 2010. - С. 64-65.

257. Бабенко Л.И. К истории коллекции предметов из Литого (Мельгуновского) кургана / Л.И. Бабенко // Проблемы истории и археологии Украины: Материалы VII Международной археологической конференции (Харьков, 28-29 октября 2010 г.). - Харьков: ООО «НТМТ», 2010. - С. 28 - 29.

258. Бабенко Л.И. О некоторых биметаллических мечах скифского времени с территории Кавказа / Бабенко Л.И. // Проблемы хронологии и периодизации археологических памятников и культур Северного Кавказа. XXVI «Крупновские чтения» по археологии Северного Кавказа. Магас, 26-30 апреля 2010 г. Тезисы докладов. - Магас, 2010. - С. 27 - 29.

259. Бабенко Л.І. Про походження однієї пепаретської амфори з фондів Харківського історичного музею могильника / Л.І. Бабенко // Шістнадцяті Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції, присвяченої 90-річчю із часу заснування Харківського історичного музею. 16 квітня 2010 р. - Харків: Оригінал, 2010. - С. 192 - 195.

260. Бабенко Л.І. Рецензія: Гречко Д.С. Населення скіфського часу на Сіверському Дінці. - Київ: Інститут археології НАН України, 2010. - 286 с., 118 рис. / Л.І. Бабенко // Древности 2010. - Харьков:

Харьковское историко-археологическое общество. ООО "НТМТ", 2010. - С. 358 - 364.

261. Сніжко І.А. Використання методу мікростратиграфії для дослідження культурного шару пізньопалеолітичних пам'яток / І.А. Сніжко // Шістнадцяті Сумцовські читання. Збірник матеріалів наукової конференції, присвяченої 90-річчю із часу заснування Харківського історичного музею. 16 квітня 2010 р. - Харків: Оригінал, 2010. - С. 178 - 185.

262. Сніжко І.А. Дослідження пізньопалеолітичних пам'яток з пошкодженим культурним шаром / І.А. Сніжко // Древности 2010. - Харьков: Харьковское историко-археологическое общество. ООО "НТМТ", 2010. - С. 107 - 115.

263. Сніжко І.А. Дослідження пізньопалеолітичної пам'ятки біля с. Кам'янка / Сніжко І.А. // Археологічні дослідження в Україні 2009 року. - Київ: ІА НАНУ, 2010. - С. 380 - 383.

264. Сніжко І.А. Палеоліт Харківщини: випадкові знахідки та прикрі помилки / І.А. Сніжко // Проблемы истории и археологии Украины: Материалы VII Международной археологической конференции (Харьков, 28-29 октября 2010 г.). - Харьков: ООО «НТМТ», 2010. - С. 23.

265. Хоружая М.В. Воинская структура населения Верхнее-Салтовского городища (по материалам катакомбных захоронений 1998 - 2009 гг.) / Хоружая М.В. // Актуальні питання вітчизняної та світової історії. Збірник Всеукраїнської наукової конференції 23-24 квітня 2010 року. - Суми: видавництво Сумського державного університету, 2010. - С. 20 - 23.

ЗМІСТ

Борису Андрійовичу Шрамку – 90!	3
Короткий нарис історії відділу археології Харківського історичного музею	5
Реєстр наукових праць співробітників відділу археології Харківського історичного музею за 1991-2010 роки	17

Науково-довідкове видання

**ВІДДІЛ АРХЕОЛОГІЇ
ХАРКІВСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ
(1991-2010)**

Бібліографічний покажчик

Укладачі:

В.С. Аксьонов
Л.І. Бабенко

Автор нарисів:

Л.І. Бабенко

Макет обкладинки:

Ю.О. Тігіноук
І.П. Шевцов

Підписано к печати 10.12.2010. Формат 60x84 1/16 Бумага офсет.
Гарнитура PeterburgCTT. Печать ofisprint. Усл. печ. л. 2. Уч.-изд. л. 2,1.
Изд. №7. Зак. №___. Тир. 100 экз.

Издатель МАЧУЛИН Л. И.

61057, г. Харьков, ул. Рымарская, д. 17, оф. 14.

Тел./факс (057) 705-27-56

lm1957@i.ua

Свидетельство: серия ХК №125 от 24 ноября 2004 г.
Отпечатано: ООО "Лайф". 61030 г. Харьков, ул. Пушкинская, 38